

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E
Ř I D I R E D A K Č N Í R A D A

Ročník V.

Červenec—Srpen, 1953.

Číslo 7—8.

O B S A H

SOUMLAK STALINISMU	<i>Luděk David</i>
ZAKLADNÍ PRVKY RUSKÉ ZAHNANÍČNÍ POLITIKY	<i>Albert</i>
K PROBLÉMU OSLOBODENIA	<i>Karol Belák</i>
ČTYRI STAROBYLÉ ČTNOSTI	<i>Minka Rybáková</i>
EVROPA PROTI KOMPROMISU	<i>Hendryk Brugmans</i>
BERIOVÝCH STO DNÍ	<i>Robert Loukota</i>
BERLÍN 1953	<i>Ladislav Čerych</i>
LAUSMAN SE PTÁ, KDO BYL VINEN	<i>Pavel Tigríd</i>

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁCÍ:

- Ročně:
- V ANGLII A IRSKU:** £ 1 Postal Orderem nebo šekem, vystaveným na *Warwick Printing Co., Ltd.*, 9, High Street, Warwick, England.
- V AUSTRALII,**
Tasmanii, N. Zélandě: £ 1:10, leteckou poštou £3. Poštovním poukazem (Postal Order) na adr.: *Jan E. Vřečonka*, 24, Musgrave Street, Mosman — Sydney, Australia. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V BELGII:** frs. 150, mezinár. převodem nebo bankovkou do Anglie.
- VE FRANCII:** frs. 1000 na adr.: *A. Hrubý*, Kolbsheim, No. 56 (Bas-Rhin) — šekové konto č.: 95858 Centre de chèques postaux Strasbourg.
- VE FRANC. AFRICE:** frs. 1000 na adr.: *Karel Hrdlička*, Central Post, Poste Restante, Casablanca, Marocco.
- V HOLANDSKU:** zl. 12 na pošt. účet č. 564075, název účtu *Ing. Vlad. Brůža*, Catharina van Renneslaan 5, Utrecht.
- V ITALII:** lir 1200 převodem nebo bankovkou do Anglie.
- V JIŽNÍ AMERICE:**
v Brazílii: Cr. S 100 na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Korespondenci na *Skutečnost*, Caixa Postal 8347, Sao Paulo.
- v Peru: \$ 3 na adr.: *Vlad. Litochleb*, c/o CIREX S.A., Jirón Junín 319, Lima.
Ostatní státy stř. a již. Ameriky: \$3, letecky \$6 na *Warwick Printing Co. Ltd.*, 9 High Street, Warwick, England.
- V KANADĚ:** \$ 3, letecky \$6, na adr.: *Mirko Janeček*, Box 81, Postal Station D, Toronto 9, Ont. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V NĚMECKU:** DM 10 na adr.: „*Skutečnost*“, Engelschalkingerstr. 20/6, München 27.
- V NORSKU:** K 15 mezinár. převodem či bankovkou do Anglie nebo našemu zástupci ve Švédsku.
- V RAKOUSKU:** Sch. 70 na adr.: *F. Svab*, Hauptpostfach, Salzburg. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU:** K 14 na adr.: *Stanislav Schottl*, Linnegatan 15, Limhamn, Malmö, Sweden. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÝCARSKU:** frs. 12 na pošt. šekové konto čís.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Lad. Čerych*, St. Sulpice — Vd.
- V USA:** \$3, letecky \$6, na jméno a adresu: *Ján Žák*, P.O.Box No. 1755, Grand Central Station, New York 17, N.Y. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

Předplatné z ostatních zemí: \$3 mezinár. převodem či bankovkou do Anglie.
Veškeré šeky, poštovní převody atd., do Anglie zasílané, vystavujte lask. na *Warwick Printing Co., Ltd.*, 9, High Street, Warwick, England.

REDAKCE A ADMINISTRACE SKUTEČNOSTI PŘESÍDLILA NA ADR.:
ENGLSCHALKINGERSTR. 20/6, MUNICH 27, GERMANY.

SOUMRAK STALINISMU

LUDEK DAVID

PŘED třemi lety vylíčil jeden německý student ve Skutečnosti své zážitky z cesty sovětským pásmem Německa. Většina lidí tam řekla: „Pro nás je válka ještě příležitostí jak být osvobozeni z otroctví.“

Bezpochyby si totéž mysleli mnozí z těch, kdo žijí na východ od „železné opony“, od Aše až po Vladivostok. Že válka je jedinou příležitostí, jak mohou být osvobozeni z otroctví. A na Západě se představa o neporazitelnosti totalitního státu z vnitra stala standardním argumentem neutralistů a izolacionistů, kteří už národy střední a východní Evropy ze zbabělosti odepsali.

Až 17. června dokázali dělníci ve východním Německu, že nechtějí čekat, až budou osvobozeni, nýbrž že se osvobozují sami, vlastní silou. Dokázali tím zároveň, že proti totalitnímu státu lze bojovat z vnitra, a že totalitní stát je zranitelný a porazitelný. Červnové lidové povstání v sovětském Německu má zaručeno své místo v historii. Jako porážka Hitlerových armád u Stalingradu znamenala obrat a počátek konce nacismu, tak červnové povstání předznamenává konec stalinismu nejen ve východním Německu, ale vůbec.

Teoretikové třetí síly, neutralisté a izolacionisté dokazovali po léta veřejnosti, že revoluce v totalitním státě není možná. Že v policejním státě není možné se sdružovat, organisovat odpor, a že se lidé nikdy neodvážejí vyslovit nahlas svůj nesouhlas. 17. červen v Berlíně, Lipsku, Magdeburku, v Halle, ve Zhořelci, v Bitterfeldu a v desítkách jiných měst tuto legendu vyvrátil. Demokraté na celém světě jsou občanům východního Německa vděční za to, že tuto první revoluci proti stalinismu provedli. Říká se, že se tato revoluce nepovedla. To je jen kousek pravdy. V červnu východoněmecké obyvatelstvo vyzkoušelo, kdo v zemi vládne. Ukázalo se, že ne strana, ani vláda Grotewohlova, nýbrž sovětská komandatura. Minister-

ský předseda sám lítostivě doznal, že vlastní síly (to jest lidová policie) na zdolání odporu nestačily, že vláda vděčí za „obnovení pořádku“ sovětské armádě. Co však je to za vládu, která za své přežití děkuje tankům cizí okupační moci? Červnové povstání vzalo východoněmecké vládě poslední zdání legality, kterým se chtěla holedbat. Lidé, kteří se vydávají za zástupce dělnictva, museli se před demonstrujícími dělníky schovat ve sklepě vládní budovy, a protože jejich vlastní policie nebyla s to je chránit, musili si zavolat na pomoc sovětské tankisty. Za červnové revolty prošli vládcové východního Německa osudovou zkouškou; byli zváženi a shledáni lehkými.

Říká se, že se červnové povstání nepovedlo. Snad pokud jde o konečný cíl, o odstranění režimu. Ve skutečnosti však lidové povstání otřásl režimem tak, že už se z toho nikdy nevzpamatuje. Se vzácnou spontánností vyjádřili občané vládě absolutní nedůvěru, rozbili jednou pro vždy agitpropem po leta pracně stavěnou kulisu dělnické vlády a svornosti občanstva. Ukázalo se, že tak zvaná dělnická vláda není vládou legální, protože se neopírá o souhlas občanů.

Ani diktátorská vláda nemůže existovat bez několika nezbytných předpokladů. Mezi tyto předpoklady patří spolehlivost státní a stranické administrativy, spolehlivost kádrů a policie, a důslednost propagandy. V sovětském Německu tyto předpoklady přestaly existovat.

Překotná sovětská investice do zbrojařského průmyslu, násilná kolektivisace přivodily úpadek životní úrovně a akutní zásobovací krizi, špiclovský systém pak převršil míru trpělivosti i těch kdysi nadšených komunistů. Strana přestala žít, protože přestala existovat jednota myšlení a jednota cílů mezi stranickým vedením a členstvem. Armáda drobných funkcionářů v závodech i na vesnici desertovala, stranické kádry přestaly být předsunutými po-

sicemi režimu v závodech a staly se v pravém slova smyslu partyzány v týlu stalinistů. Když pak došlo k vybuchu lidové nespokojenosti, zůstali Grotewohl, Pieck a Ullbricht generály bez vojska. Neměli se o koho opřít, ani o funkcionáře strany a dokonce ani o vlastní policii. Rozklad policejního aparátu je věru jedním z nejpůsobivějších momentů červnových událostí. Na mnoha místech odmítli lidoví policisté zakročit proti demonstrantům, zahazovali zbraně; v městě Gotha ku příkladu většina policistů neuposlechla rozkazu a opustila kasárna. V červnu přišel do Berlína rekordní počet uprchlíků z řad policie včetně komisařů. Rozsah nespolehlivosti dokazuje mimo jiné také zpráva, že sovětské stanné soudy odsoudily 52 lidových policistů a členů státní bezpečnosti k smrti pro neuposlechnutí rozkazu. Získat na stranu občanstva ozbrojené síly, to je vždy zárukou úspěšného konce revolučního hnutí. Ve východním Německu se podařilo ozbrojenou sílu režimu, lidovou policii, alespoň do značné míry neutralisovat. Vládě nezbývá nic jiného, než redukovat — jak podle některých zpráv už činí — stav policie na polovinu a vyloučit tak ty nejméně spolehlivé vrstvy. V historii komunismu je to asi první případ, že policejní stát se nemůže spolehnout na svou vlastní policii.

Obligátní metoda, jakou stalinisté léčí každý neúspěch, čistka, sice přinesla zatčení ministra spravedlnosti Maxe Fechnera, pád ministra státní bezpečnosti Zaissera a řady dalších, ale spolehlivost policie a spolehlivost kádrů se tím určitě nezlepší. Z potápějící se lodi stalinismu se chtějí zachránit takřka všichni řadoví členové a nižší funkcionáři strany a policisté rovněž.

Sovětské vojáky sice revoltu potlačili, ale i v jejich řadách se našli buřiči a desertéři, kteří odmítli střílet do dělníků. Ruští vojáci, kterým od dětství vtoukal agitprop do hlavy představu o historickém poslání dělnické třídy, viděli teď dělnickou třídu v akci proti vládě. Revoluce je nakažlivá věc, a ani rudoarmějci nejsou imunní. Osmnáct ruských vojáků bylo zastřeleno, protože v Magdeburku odmítli pálit do dělníků, kteří útočili na vězňáky. Na několika místech ruští vojáci tleskali, když demonstranti dávali funkcionářům strany výprask. Sovětské jednotky jako celek tentokrát ještě poslušně nastoupily a rozbily revoltu, ale co když dojde k podobné revoltě znovu? Sovětské vojáky nejsou přece kádrově prošetření envedisté, stýkají se s obyvatelstvem, vědí, že často jejich nejvroucnější přání se kryjí s tužbami dělníka, proti kterému museli v červnu nastoupit. Do řad sovětské okupační armády proniká stále silněji propaganda ruské emigrační skupiny so-

lidaristů, kteří také přes východní Německo udržují styk s Ruskem. Ve dnech revolty organizace solidaristů „NTS“ působila na sovětské vojáky projevy z rozhlasových vozů a letáky. Na této dílčí frontě studené války stáli demokratičtí Rusové na stejné frontě s demokratickými Němci a uváděli tak v život novou internacionálu.

Pokud jde o propagandu, ta se octla ve svízelné situaci ještě před povstáním, když nový vysoký sovětský komisař Semjonov přivezl do Berlína instrukce k ústupu od ostré linie. Východoněmecké Politbyro učinilo krok zpět, aby mohlo pak rychleji o tři kupředu; začalo vyhlášovat reformy, revisi pětiletého plánu, snížení investic do těžkého průmyslu a zvýšení výroby spotřebních statků, konec násilné kolektivisace, podporu samostatným rolníkům, drobným podnikatelům. A souběžně s tím se předstihovali vůdcové v sebekritice: co dříve bylo zásluhou, prohlašovali za chybu. Noviny, které štvály proti kulakům, otiskovaly teď úvahy o užitečnosti selského stavu a o škodlivosti příliš rychlé socialisace. Režim pootevřel pojistný ventil shora kontrolované kritiky, aby nedošlo k výbuchu. Porušil však tím tu skloubenou stavbu propagandy, která své argumenty potřebuje vždy vzájemně doplňovat. A teď jim na jedinou řadu koleček z propagační mašiny upadla. Socialisace zůstává konečným cílem, ale naše tempo socialisování bylo příliš rychlé, říkali. Těžký průmysl potřebujeme, ale my jsme pro stavbu závodů těžkého průmyslu zanedbali výrobu spotřebních statků. A tak to šlo jedno za druhým, a z propagační stavby zbylo jen torso a ve východoněmeckých redakcích se usídlil zmatek.

Po povstání se dostala propaganda z bláta do louže, protože v počátečním návalu sebekritiky doznávala svou faleš. Rozhlas ku příkladu přiznal, že před posluchači zamlčoval důležitá takta, ku příkladu zvýšení cen v sovětském pásmu, že vědomě obelhával posluchače, když o chybných opatřeních vlády (rozuměj: chybná teprve po červnovém povstání) prohlašoval, že jsou všude přijímána s velkým souhlasem. Deník „Sächsische Zeitung“ napsal: „Také tisk nese nikoli nepatrnou vinu na vzrůstu nespokojenosti mezi velkou částí pracujících.“ Jestliže propaganda totalitního státu jednou přizná svou faleš, jestliže opustí polovinu svých argumentů, pak ztrácí i ty zbývající jakoukoli platnost.

V širším měřítku to platí i o systému samém. Grotewohlova vláda vyhlásila určité úlevy a změnu linie, jakousi obdobu sovětského NEPu. Slibovala si od toho usmíření lidu s režimem. Ale jakmile občané viděli režim ustupovat, byl

to pro ně nikoliv pokyn ke smíru, nýbrž signál k útoku. Východoněmeckým demokratům patří zásluha, že před světovou veřejností činem manifestovali zásadu: s komunismem není možný smír. Proti komunismu je možno zaujmout jen dvojí postoj: buď se nechat pohltnout, nebo se bránit. Příklad východoněmeckých dělníků nalézá ohlas nejen v zemích sovětského bloku, ale i na Západě. Červnová revolta sebrala vítr s plachet všem neutralistům a oportunistům, kteří by chtěli gordický uzel mezinárodního napětí rozplétat chamberlainovským deštníkem.

Počáteční ústupky a přiznání Grotewohlova režimu v prvních červnových dnech přišla už ve chvíli, kdy revoluční nálada zasáhla většinu obyvatelstva. Na jaře došlo k protestům a bouřím před státními obchody. A v týdnu od 7. do 13. června došlo už k řadě protestních stávek v kraji kolem Lipska. V tisku se začaly množit zmínky o opozičnících ve straně.

Tak 29. května přinesl orgán strany v Haile „Freiheit“ zprávu o bouřích v závodě Zeitz. Jeden ze soudruhů prohlásil: „Soudruzi, to, co se děje u nás, je prostě hanebné. Padesát let po smrti Karla Marxe stále ještě diskutujeme o nejzákladnějších potřebách dělnické třídy. Kdyby to Marx tušil, obrátil by se v hrobě.“ A jiný komunista dodal: „Chceme žít jako lidé, to je všechno, co požadujeme.“

Předrevoluční napětí nabylo takové intenzity, že stačila jiskra — demonstrace stavebních dělníků ze Stalinovy aleje ve východním Berlíně — a došlo k výbuchu nejen v Berlíně, ale prakticky v celém sovětském pásmu.

Širokou základnu lidového odporu nezmenšil ani hromadný útěk obyvatelstva na Západ. Sovětské Německo má ze všech satelitních zemí daleko největší úbytek obyvatelstva. Od ledna 1949 do 16. IV. 1953 požádalo 859.867 uprchlíků o asyl ve spolkové republice a v západním Berlíně. Statistický úřad spolkové republiky odhaduje, že od konce války odešlo ze sovětského pásma na 1.800.000 lidí. Doposud se světová veřejnost dovídala jen o problémech, které proud uprchlíků přináší západnímu Německu, případně západoberlínské správě. Ale úbytek obyvatelstva vytváří stejný ba ještě závažnější problém pro sovětské vladaře: začínají chybět pracovní síly. Proud uprchlíků tvoří především mladí lidé a mezi nimi největší procento patří dělníkům. V posledním půl roce pak jako důsledek urychlené násilné kolektivizace zesílil také značně příliv zemědělců. Pracovní skupina pro studium evropských migračních problé-

mů se sídlem v Haagu vydala o útěku obyvatelstva z východního Německa studii,* kde dochází asi k takovému závěru: útěk přivodil značně nerovnoměrné rozvrstvení obyvatelstva sovětské zony, úbytek pracovně nejlepších ročníků; vystěhovalectví způsobilo desorganizaci národního hospodářství a tím pokles životní úrovně. Zpráva končí takto: „Sovětská zóna Německa je školským příkladem pro to, jak každé vynucené vystěhování způsobuje nejen velké napětí v zemi, která uprchlíky přijímá, ale nakonec působí zhoubně i v mateřské zemi.“

Ministerský předseda Grotewohl v jednom ze svých sebekritických projevů doznal, že útěk z republiky rozvrátil úplně zemědělskou produkci a zapřisahal zemědělce, aby se vrátili. Potvrdil tak, že ohromný rozsah uprchlického proudu pomohl uspišit krizi režimu. Takřka desetina obyvatel země odešla ilegálně na Západ. Na první pohled by se nám mohlo zdát, že tím vlastně z východního Německa zmizely ty nejnespokojenější živly, ti nejaktivnější odpůrci komunismu. A to je právě oslňující na červnovém povstání, že navzdory rekordnímu počtu uprchlíků existuje v zemi široká základna odboje, nespokojenost a revoluční nálada mas. A jak přiznala východoněmecká vláda, existuje i organisované podzemní hnutí, které lidovou nespokojenost dovedlo podchytit.

Tak vidíme při červnových bouřích, jak spontánnost a organizační talent se spojují. Po léta nastřádaný hněv proti režimu vybuchuje, obrací se proti symbolům stalinismu: mladí dělníci strhávají sovětskou vlajku z Braniborské brány, ve všech městech pálí obrazy vůdců, agitační střediska a propagační materiál. Ale souběžně s tím dovedou si vzbouřenci poradit i s praktickými otázkami a zaměřují svůj útok na strategicky důležité body. Drobný detail: 16. června vyslali komunisté proti průvodu stávkujících stavebních dělníků ve východním Berlíně skupiny agitátorů a dva rozhlasové vozy. S agitátory se dělníci nezdržovali, ale jeden z rozhlasových vozů zabavili a jezdili pak ulicemi a vysílali z něho výzvy ke generální stávce. Sebrali režimu jeho zbraň a obrátili ji proti němu. Jiný drobný taktický tah: Když poslaly Sověty do ulic tanky, dovedli řadu z nich demonstranti zneškodnit tím, že jim utrhli anténu a zbavili je tak spojení s velitelstvím.

Ve všech městech sovětského pásma měli demonstranti stejnou strategii: obsadit ústřední úřady, policejní služebny, dobyt věznice a pro-

* *Bulletin No. 8, Research Group for European Migration Problems, přetištěno v Ost-Probleme V, číslo 26.*

pustit politické vězně. Takřka ve všech městech byly místní orgány státní moci smeteny. Demonstranti obsazovali radnice, sekretariáty strany a odborů, policejní úřadovny, odzbrojovali lidovou policii, propouštěli z dobytých věznic politické vězně. Tak v Magdeburku osvobodili na 150 vězňů z trestnice Magdeburg-Neustadt a dokonce osazenstvo vězeňského vozu, který právě stál na nádraží.

Klasickým příkladem revoluční strategie stávkujících jsou události v Bitterfeldu, o kterých podrobně referovali uprchlíci, kteří patřili k vedoucím stávkového výboru. V bitterfeldském závodě na výrobu elektromagnetů vyhlásilo 10. června, tedy týden před Berlínem, ilegální odborové hnutí stávku na protest proti desetiprocentnímu zvýšení pracovních norem. Závodní ředitelství ustoupilo. Za tři dny zastavili dělníci práci znovu a položili nové požadavky. Jakmile přišly zprávy o demonstracích v Berlíně, rozšířilo se stávkové hnutí na celé město. Stávkový výbor přejal prakticky vládu nad městem; obsadil radnici, sekretariát strany, policejní služebny, věznici, kde propustil 96 politických vězňů, a telegrafní centrálu. A po telegrafu vysílali vládě požadavky nejen ryze odborářské, ale politické, revoluční: Vypsát svobodné volby, propustit všechny politické vězně, rozpustit kasárnovanou policii a rozpustit samotnou vládu. Pak zakročili sověšší tankisté, bez jejichž pomoci by se byla Grotewohlova vláda ocitla už 17. června „na smetišti dějin“.

Co dokázali bitterfeldští, mělo svou obdobu i v jiných městech. Vývoj byl stejný: od dělnických požadavků přejít k formulaci revolučního programu. Taktika také stejná: zmocnit se místních středisek státní moci a eliminovat je. Co imponuje na červnové revoltě, to je nejen její spontánnost, ale také věcnost a cílevědomost s jakou demonstranti se obrátili na strategické pilíře režimu. To už nebylo jen provolávání hesel, spalování rudých praporů a agitačního materiálu, to byl vědomý a správně vedený útok, který měl „rozbít byrokraticko-vojenskou státní mašinerii“. Užíváme tu úmyslně formulace Marxovy. Marx studoval problémy revoluční taktiky na osudu pařížské Komuny (1871), a Lenin z jeho závěru vyšel při formulaci svého revolučního programu v roce 1917. Největším zadostiučiněním pro nás, demokraty, je fakt, že letos, 1953, sáhlo dělnictvo v sovětském Německu proti komunistické vládě ke stejné taktice, jakou kdysi theoretikové komunismu hlásali proti demokracii. Stalinisté jsou poráženi vlastními zbraněmi. Člověk je vždy náchylný vidět v současných událostech krucifiální body historie. Ale pro historiky 20.

století bude nepochybně červnové povstání ve východním Německu více než pouhou epizodou, bude určitě tím historickým momentem, kdy rovnováha sil je porušena, a iniciativa se vymyká z ruky policejního státu a přechází do rukou revolučně smýšlejících občanů.

Ze dvou věcí můžeme čerpat posilu: především, že to byli dělníci, kteří nastoupili do první fronty proti stalinismu. 17. června pochodovalo do Berlína deset tisíc kovodělníků z Henningsdorfu, z města, které před Hitlerovým nástupem k moci bylo baštou komunistické strany. Staří komunisté a jejich synové šli likvidovat komunistickou vládu. A za druhé, že podle došlých zpráv tvořili značnou část demonstrantů právě mladí lidé. Komunistická indoktrinace mládeže je tak důkladná, že v ní musíme vidět největší nebezpečí pro budoucnost. Ale jak se projevilo v červnových dnech v sovětské zóně, starší ročníky mládeže indoktrinaci nepodlehly, naopak hlásí se k myšlenkám demokracie bojující. To je velký příslib do budoucna.

Máme tedy právo mluvit o soumraku stalinismu. Ve chvíli, kdy mužové Kremle bojují mezi sebou, šikuje se lid sovětského imperia k boji proti nim. Stávky a demonstrace, které vyvolala v Československu měnová reforma, byly předeherou východoněmecké revolty. A jak vidíme ze zpráv pražského tisku a rozhlasu, podobá se rozklad strany značně vývoji ve východním Německu před červnem: roste otevřená opozice, kádry desertují.

Když nedávno nová maďarská vláda vyhlásila podobný ústupový program jako vláda sovětského Německa, došlo k bouřím na venkově. Sedláci začali rozpouštět družstva uprostřed žní, šli sklízet pole, která jim družstva zabavila. Brali si zpět, co jim patří.

Rostoucí aktivita lidových mas za „železnou oponou“ přenáší těžiště války do vnitra sovětského imperia. A na frontě se objevuje nová dosud podceňovaná velmoc: revoluční občanstvo. V této chvíli nesmí demokraté na Západě zůstat jen svědky, musí svou pomoc národům za „železnou oponou“ projevit nejen slovy, ale i činy. Americká zásilka potravin východoněmeckému obyvatelstvu, balonové akce do Československa jsou zatím malou ukázkou demokracie intervenční. Ale i tyto dílčí akce znamenají pro národy za „železnou oponou“ značnou morální i praktickou pomoc. Ve chvíli, kdy vnitřní antikomunistická fronta nabývá na významu, musí se i západní strategie studené války této situaci přizpůsobit a domácí odpor v komunistických zemích posilovat všemi možnými prostředky.

ZÁKLADNÍ PRVKY RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

ALBERT

ZAHRANIČNÍ politika každého státu, nepřehlízíme-li k vlivu osobností, resp. vyhraněných zájmových skupin, je podmiňována několika nadosobními, více nebo méně stabilními faktory: geopolitickou polohou státního útvaru, jeho hospodářskými zájmy a problémy, ideologickou koncepcí světa a tím, co v nedostatku lepšího pojmenování nazýváme tradicionálním faktorem (dějinným vývojem dané sympatie a antipatie, předsudky a politická klisé v oblasti mezinárodních vztahů). Uvedenou these sovětská zahraniční politika nevyvrací, nýbrž potvrzuje. To, čím se liší od zahraniční politiky nekomunistických států, nezáleží snad v eliminaci jednoho nebo více stabilních činitelů nebo docela ve výhradném uplatnění faktoru ideologického, nýbrž a jediné v specifickém skloubení komponentů ji určujících. Zatím co zahraniční politiku mnoha (ne-li většiny) států ovládají historicky rostlé sentimenty a resentimenty, dominuje v ruském případě geopolitický a ideologický prvek; naproti tomu hospodářské zájmy (v klasickém, nikoli imperialistickém podání) a dějinné tradice hrají v ní jen podružnou roli.

Abychom si ozřejmili základní tendence sovětské zahraniční politiky, je nutno, aby každý z prvků ji určujících byl v mezích možností analysován zvláště — podat syntesu těchto prvků, tak jak se konkrétně projevovala v jednotlivých fázích sovětského vývoje, přesahuje rámec této statě a je úkolem par excellence historiografickým. Omezivše se tedy na rozbor, započneme jej demarkací geopolitického činitele, který, jak ostatně z věci samé vyplývá, je nejméně proměnným ze všech čtyř námi vytýčených faktorů.

V ruské politice zaujímá geopolitický prvek místo velmi významné. Vzhledem k specifické situaci ruského státu, která po staletí vnucovala jeho vládcům tytéž cesty a tatáž řešení, lze pochopiti, že mnozí badatelé vliv geopolitického činitele vidí prostě jako působení fossilní politické tradice, zrozené za éry Petra Velikého. Po našem soudu jde o evidentní hysteron proteron — ve skutečnosti je zeměpisně-politická situace prius a její státnické uvědomení posterius.

Okolnost, že zahraniční politika Sovětského svazu, v primordiálním revolučním stadiu tak radikálně oproštěná od starých tradic carismu, v průběhu let se opět vrátila k původním metodám a schematům diplomatického usilování, svědčí výmluvně ve prospěch naší these.

O významu geopolitického činitele v ruských poměrech nás může poučiti již pozorný pohled na mapu. Sovětský svaz je vyhraněně kontinentální stát, ideálně typický representant toho, čemu se v terminologii geopolitické říká „heartland“. Nezměrná eurasijská říše, sahající od Baltu až k Beringově úžině, netvoří, zeměpisně vzato, však jeden koncentrický celek; s jistou porcí fantasmie rozeznáváme dva do sebe vrůstající kruhy. Středisko většího, západního kruhu, leží v oblasti Samary (Kujbyševa), středisko východního někde u Chabarovsku. Vertikální osa řeky Jeniseje jakoby oddělovala obě půlky imperia; leč i na tomto nejužším místě je Sovětský svaz široký ještě dobrých dva a půl tisíce kilometrů.

Rusko je zemí s nejdelším pobřežím světa; na jeho pevninském charakteru to však ničeho nemění. Rozlehlé arktické pobřeží, s výjimkou nezamrzajícího Murmaňsku, není stále ještě schopno fungovat jako svorník mezi Ruskem a ostatním světem — Baltické, Černé, Ochotské a Japonské moře jsou moře vnitrozemská, k nimž klíče mají cizí mocnosti; pro vysvobození Ruska z pevninského osamocení mají uvedena moře proto jen velmi omezený význam.

Švédský geopolitik R. Kjellén, kongeniální spolupracovník Haushoferův, kvalifikoval prostorovou rozlehlost a izolovanost polohy jako základní elementy ruské zahraniční politiky. S jistými restrikcemi můžeme tento názor sdílet. Jaké důsledky na poli diplomacie a strategie vyplývají z úžasné územní kommasace ruského kolosu? Velmi řídká zalidněná a poměrně málo členitá nížina na západě, východě a na mnoha úsecích také na jihu cizímu pronikání dokořán otevřená, bez dostatečných dopravních spojů a přírodních barrier nemohla a doposud ještě nemůže být účinně zaštitěna před nebezpečím invasí.

Toto na prvý pohled bezbranné vakuum v minulých staletích, ano, v docela nedávné minulosti, přímo vábilo sousední mocnosti k agresi. Zajímavý moment: Jestliže technicky lépe vybavený a lokálně soustředěný protivník vzal zavděk omezeným válečným cílem, nebyla ruská moc s to jeho úspěchu zabránit. (Švédsko při míru Stolbovském, 1617, západní mocnosti v Krymské válce (1853-1856) a Japonsko v r. 1905). Naproti tomu jestliže útočící cizí mocnost sledovala rozdrčení ruského protivníka podle schematu bitvy u Kannen, ukázalo se, že tato klasická západní strategická koncepce pro ruské poměry nebyla aplikovatelná. Ofensiva, znesnadňovaná těžkými klimatickými podmínkami a nedostatkem komunikací, útočníka nakonec vyčerpala; teritoriální výboj přivodil fatální prodloužení přísunových linií a úderná síla slábla každým dalším kilometrem. Ztráta prostoru znamenala však pro obránce strategický zisk, výhodu vnitřní linie, což se posléze projevovalo v protiofensivě pro agresora katastrofální. To byl osud Karla XII, Napoleona a Hitlera a, nezapomínejme na to, intervenčních a bělogvardějských armád za občanské války 1918-1921.

Nezměrný prostor vtiskl svou pečeť ruské strategii a diplomacii. O jeho negativní funkci vzhledem k vpádu zvenčí jsme právě pojednali, medaile má však také rub — též expansivní tendence ruské byly brzděny prostorovou rozlehlostí. Okolnost, že koncentrace vlastních sil byla vzdálenostmi silně znesnadněna, vedla Rusko k tomu, aby ve svém úsilí o zesílení své mocenské pozice volilo jiné cesty než na př. Francie nebo Německo. Ideálem nebylo tete à tete s izolovaným odpůrcem, nýbrž povlovné pronikání, pokud možno v koaličním svazku. Již velmi záhy počala ruská politika využívat vnitřních potíží nepřátelského státu, velmi záhy byly s ruské strany aplikovány metody infiltrace a vyhlodání „iz vnitřní“. Disponujeme řadou příkladů — Švédsko (Patlul, šlechtická opozice proti absolutistickým tendencím, strana „nočních čepic“ (Mössoma), vše v 18. století). Polsko (reakční magnátstvo, dissunité a dissidenti, rovněž v 18. století), Turecko (pravoslavní křesťané, slovanský nacionalism v 18., hlavně však v 19. století) a do jisté míry též Rakousko-Uhersko (slovanské menšiny). Politickou závěť Petra Velikého by v tomto ohledu sotva Lenin napsal lépe: Na východ od Uralu, kde s výjimkou Číny žádná organisovaná státní moc ruské expansi nestála v cestě, se moskevské imperium rozšiřovalo poněmáhlu, krok za krokem; často šlo o „pénétration pacifique“ v pravém slova smyslu.

Jak vidno, hraje prostorový prvek v ruské politice velmi významnou roli, třebaže rozvoj techniky jeho význam ustavičně zeslabuje.

Isolovat ruské územní masy vzhledem k světovým mořím znamená, že Rusko nebylo a není s to hájit své pobřežní linie proti námořní mocnosti — po věky si ruští vládcové tuto skutečnost uvědomovali jako nebezpečný nedostatek. S počátku se jevilo získání přístupu k otevřenému moři jako žádoucí rozřešení problému. V 18. a 19. století byla ruská diplomacie fascinována Bosporem a Dardanelami, výpadní to branou z Černého „mare nostro“ do moře Středozemního. Rozkládající se Osmanská říše, která zde Rusku stála v cestě, byla sice protivníkem stále méněcennějším, poněvadž však jiné mocnosti, zejména Anglie, se do úžijnové otázky systematicky počaly vměšovati, nebylo Rusko, navzdory své nesporné převaze, v stavu zmocnit se kontroly nad břehy Marmarského moře. Počínaje 19. stoletím stalo se nepsaným zákonem ruské diplomacie sledovati při usilování o přístup k oceánům cestu nejmenšího odporu. K tradičnímu dardanelskému programu přibyl program atlantický, indický a tichomořský. Jestliže tedy ruské snahy o realizaci jednoho z uvedených programů se na jednom místě shledaly s dočasně nepřekonatelnými překážkami, zkusilo se štěstí na jiném úseku.

Ruské úsilí o získání přístupu k světovým mořím nevyvěralo z hospodářského imperialismu a nebylo diktováno ohledy jediné prestižními; v prvé řadě šlo o průlom pevninského isolementu ve smyslu mocenském. Dosažení posic na pobřeží oceánu nebo alespoň jeden jediný nezamrzající přístav, to mohlo být dříve, v dobách plurálního systému, považováno za dostatečný úspěch, dnes, kdy Rusko je při nejmenším druhou globální mocností, je tak skromné řešení pro ně nepřijatelné. Mohli bychom to vyjádřit jinými slovy: Rusko, stát, který se vnitřně přetvořoval v kontinent, dnes nemůže neusilovat též o zevní atributy kontinentu. Přirozené hranice sovětského kolosu leží na březích světových moří a je proto logické, že současné expansivní tendence ruské usilují o úplné ovládnutí eurasijské pevniny a přilehlých ostrovů. Teprve pak bude likvidováno nebezpečí, hrozící Rusku na Blízkém Východě, teprve pak bude sovětská moc v stavu vybudovat jednotné válečné loďstvo a teprve pak bude nebezpečí invase z okrajových území definitivně zažehnáno.

Zváživše význam geopolitického faktoru v ruské politice, můžeme konstatovat: moment prostoru ovlivňuje její metody, moment izolovanosti její expansivní cile. Historická fakta,

jimiž jsme své vývody podepřeli, nám dosvědčují, že jde o činitele s překvapující kontinuitou. O činitele, který zaujímá pevné postavení za ancien régime stejně tak jako v porevoluční periodě. A přece je to přirozený a logický řád věcí. Sociální a hospodářský převrat, byť byl seberadikálnější, nemůže na trvalo eliminovat základní zeměpisně politickou situaci státu, v němž byl prosazen. Vítězná revoluce zpravidla jen radikalizuje staré výbojné tendence. Právě tak jako kdysi napoleonská Francie překonala tradiční ideál rýnské hranice, zděděný po Bourboncích a rozšířila své panství na Hamburk, Řím a Korfu, překonalo stalinské imperium skromné postuláty carského imperialismu.

Do jaké míry ovlivňují ekonomické zájmy kurs ruské zahraniční politiky? Od 17. věku, kdy carství moskevské zaujalo posici Polska jakožto nejvýznamnější dodavatel obilí západní Evropě, měla hospodářská problematika často velmi závažný vliv na ruskou politiku. Carská říše byla totiž silně odvislá od svého zahraničního obchodu: výměnou za agrární produkci dodával jí Západ výrobky průmyslové, kterých jí bylo zapotřebí jako soli, hlavně pro účely vojenské, a luxusní zboží, které vládnoucí elitě zpříjemňovalo život. Později, koncem 19. století, financoval západní kapitál technickou, vojenskou a průmyslovou výstavbu romanovského Ruska; není sporu, že hospodářské a hlavně finanční zájmy hrály r. 1893 při uzavření rusko-francouzského spojení první rolí.

Listopadová revoluce tyto poměry změnila od základu. Po vítězství bolševiků bylo jasno, že starý hospodářský vztah mezi Západem a Ruskem byl definitivně rozbit. Stále zřejmější byla autarkická tendence sovětského hospodářství, třebaže nechyběly pokusy o restauraci zahraničního obchodu (Rapallo, zahraniční koncese za NEPu, sovětský „dumping“ na počátku třicátých let). Neúprosná industrialisace pětiletok však otřásla zemědělskou výrobou, zatím co dovoz luxusního zboží po r. 1917 prakticky ustal. V současné době, zejména po ukončení druhé světové války, vezmeme-li samozřejmě v úvahu umělé omezení spotřeby režimem, lze autarkický ideál považovat za uskutečněný; hospodářské vztahy mezi komunistickým a nekomunistickým světem jsou zredukovány na minimum.

A tak lze říci, že hospodářské zájmy (in optima forma) mají na kurs sovětské zahraniční politiky jen velmi omezený vliv. Nenecháme se másti různými těmi aranžovanými hospodářskými konferencemi a nabídkami na zlepšení hospodářských styků mezi Východem a Západem; jde o propagandu a politický manévr; stát

s důsledně vybudovanou státně-kapitalistickou hospodářskou strukturou nemůže být nikdy na trvalo seriosním partnerem in oeconomicis.

Samozřejmě nechybí hospodářský faktor v sovětské zahraniční politice úplně; zpravidla se však projevuje ve formě primitivního, avšak mimořádně agresivního imperialismu (systematické okrádání satelitních zemí, „smíšené“ obchodní společnosti à la Sovrom). Ano, konflikt Moskva-Tito, latentní napětí mezi SSSR a Rudou Čínou, potíže kolem rakouského a německého problému nám ukazují reálný vliv hospodářského činitele. Avšak, a to bychom ještě jednou chtěli zdůraznit, vzhledem k autarkické izolaci Sovětského Ruska tento činitel nemá nejmenšího vlivu ve směru normalisace a zlepšení styků mezi Východem a Západem.

Historicky motivované sentimenty a resentimenty hrají v životě národů významnou úlohu; až příliš často bývá zahraniční politika falšována zastaralými schematy a názory, a i tam, kde vedoucí politici se oprostili od citově fundovaného tradicionalismu, jsou koneckonců nuceni počítat s veřejným míněním.

Vládnoucí elita v SSSR kdysi velmi radikálním způsobem zúčtovala s historisující mystikou carismu; po čas stalinské éry (1924-1953) praktikovalo Rusko střízlivě realistickou, machiavelistickou politiku v oblasti zahraničních vztahů. Propagandisticky dirigované veřejné mínění pod tlakem teroristického aparátu přijímalo s trpnou samozřejmostí i ty nejdivočejší kozelce komunistické diplomacie. Přes noc se stalo Rusko kumpánem Třetí říše, stejně tak náhle (třebaže ne nečekaně) spojencem demokracií. A přece by nebylo správné tvrdit, že tradiční činitel ze sovětské politiky vůbec a sovětské diplomacie zvláště byl úplně eliminován. Vezměme si jen markantní rys sovětské politiky posledních let — ta přímo živočišná nedůvěra vůči Západu. To není pouhý rub komunistického mesianismu, nýbrž habitus vlastní Rusku od dob tatarské nadvlády. Podle Toynbee vzbudily opakované invase u Rusů tuto xenofobii — správný, ač poněkud simplifikující výklad. Nezapomínejme na zklamání r. 1815, 1829, 1841 a 1878, kdy carská říše byla u konferenčního stolu připravena o plody předchozích vítězství — obraz bude pak úplnější. Pokusy o rozptýlení ruské nedůvěry materiálním a slovním dosvědčováním dobré vůle jsou předem odsouzeny k neúspěchu, druhá strana si je totiž vykládá jako důkaz slabosti a tradiční nedůvěra zůstává neotřesena.

Strach před znovu vyzbrojením Německa, jenž jest psychologickým pozadím poslední

„mírové“ ofensivy, pramení rovněž z historické zkušenosti. V obou světových válkách osvědčili totiž Němci, početně často mnohem slabší Rusů, svou vojenskou superioritu a Rusové vědí dobře, že to nebyla v první řadě jejich zdatnost na válečném poli, jež je od konečné pohromy uchránila. Sovětská propaganda v minulých letech se úsilovně snažila o vracení sebedůvěry masám a o odstranění pocitu méněcennosti vzhledem k Němcům i západním mocnostem mytologizací válečných dějin a báchorkami o vynálezech. Nadarmo! I kdyby se podařilo masy přesvědčiti, politické vedení zůstává při svém posudku světové situace zajatcem tradičního strachu z německého militarismu!

Vedle uvedených příkladů bychom mohli prezentovat další, abychom ukázali, že tradiční činitel ovlivňuje zahraniční politiku také Sovětského svazu. Na druhé straně bude však nárů, že jeho význam v ruských poměrech je silně omezený; rozhodně nemůže být srovnáván s historickým kretinismem, ovládajícím francouzskou zahraniční politiku.

Že ideologie zaujímá v sovětské politice čelné postavení nás nemůže udivit; Sovětský svaz jest, abychom tak řekli, programatickým státem, žádný cíl o sobě, nýbrž, ve světle komunistického světového názoru, prostředkem k uskutečnění společenského ideálu. Sociální teorie Marxova, v prostředí ruského primitivismu zdegenerovaná v politické náboženství, tvoří ideovou basis sovětského společenství. Nuže, podle marxistického názoru stát není věčnou kategorií in politicis, nýbrž časově omezeným fenoménem. Byla doba, kdy státu ještě nebylo a přijde čas, kdy jej opět nebude — kdyžť není ničím jiným než nástrojem vládnoucí společenské třídy k porobě vykořisťovaných. V socialistické revoluci se utlačovaná třída proletářů zmocní státního stroje, diktatura buržoasie bude vystřídána diktaturou proletariátu, která odstraní třídní protiklady. Tak bude uskutečněna spravedlivá socialistická společnost — likvidací kapitalistické třídy bude likvidován též proletariát jako třída a stát odumře, zmizí v starém železe, jak říkával Engels. Jelikož však zakladatelé marxismu si socialistickou revoluci představovali jako událost planetární, bylo pro ně absurdní spekulací zabývat se otázkou, jakého druhu budou diplomatické vztahy mezi státem, v němž dělnická třída se již domohla moci, a státy, jimž ještě povládnu vykořisťovatelé. Ještě Lenin, jenž v předvečer říjnové revoluce dopisoval své magistrální dílo „Stát a revoluce“, nebyl si s to učinit jasný obraz o tom, v čem se budoucí „socialistická“ diplomacie bude lišit od diplomacie tradiční, ano, zda vůbec něco jako proletářská

zahraniční politika bude existovat. Představoval si, stejně jako jeho čelní spolupracovníci, věc následovně: v zemi, jsoucí nejslabším článkem v kapitalistickém řetězu, t.j. Rusku, se predvoj dělnické třídy zmocní státního aparátu; jeho příkladem povzbuzeni budou dělníci ostatních zemí následovat. Socialistická revolta se uskuteční jako řetězová reakce ve světovém měřítku (příklad revoluce z 1848). Při takovýchto náhledech byla samozřejmě každá konstruktivní, k mocenské rovnováze směřující zahraniční politika absurdností. Jediný postoj, jaký diktatura proletariátu vůči buržoasním státům mohla zaujmout, byl postoj bojovného revolučního intervencionismu. Samozřejmě, praxe naučila bolševiky nezbytným kompromisům (Brest-Litovsk), jinak by to s jejich revolucí dopadlo neslavně, jejich teorie a dlouhodobá politická strategie však těmito prvými diplomatickými zkušenostmi zůstala nedotčena.

Proti Leninovu očekávání k světové revoluci nedošlo; Sovětský svaz byl v dvacátých letech tohoto věku izolovaným ostrovem, na němž komunistická menšina se institucionálním terorem udržovala u moci, ostrovem obklíčeným se všech stran mořem „kapitalismu“. Jaké důsledky měla tato situace pro ruskou zahraniční politiku?

Velmi záhy byly navázány diplomatické styky s řadou zemí, s počátku takřka výhradně z důvodů propagandistických. Konvencí chráněné postavení diplomatovo mohlo být exploitováno pro rozšiřování revolučních ideí a zvláště pro organizaci materiální pomoci zahraničním přívržencům (viz na př. aktivitu velvyslance A. A. Joffe v Berlíně 1918). Zneužívání zahraničních zastupitelstev k účelům špiónážním a podvratným nikdy neustalo, také v době dnešní je to běžná praxe. Leč tento druh činnosti nezůstal jediným zaměstnáním sovětského diplomata; vbrzku pověřila sovětská elita své zástupce v zahraničí další aktivitou. Komunisté, připisující svým protivníkům stejnou mentalitu, dostali strach z intervence buržoasních států — zdálo se jim, že mezinárodní kapitál nemůže na trvalo akceptovat existenci státu, jehož otěže třímala dělnická třída a že tudíž dojde ke křížáckému tažení proti baště revoluce. Nebezpečí takového rozsahu bylo čeliti všemi po ruce jsoucími prostředky; zejména diplomatickým manévrováním, které by prohlubovalo protiklady v kapitalistickém světě a v jistých případech též podporou jedné skupiny buržoasních států proti ostatním. Byly to především země někdejšího bloku ústředních mocností, Bulharsko, Turecko a Německo (Rapallo 1922), které se v dvacátých letech těšily přízni lidového komisariátu

zahraničí. Též fašistická Itálie, která doma s komunisty radikálně zatočila, byla Sovětům vítaným soupeřem, jelikož její imperialism se nezbytně srážel s britskými a francouzskými zájmy a třenic v kapitalistickém táboře jen zesiloval. Později, v letech třicátých, kdy fašism, kombinovaný s národním socialismem hitlerovské provenience, se začal stále ostřeji stavět do protikladu k SSSR a Kominterně, přešlo Rusko jako by na stranu mocností statu-quo a neváhalo uzavřít spojení s Francií a ČSR (květen 1935). Jak přemnoží se dali za Litvinovy éry oklamat oportunistickou sovětskou politikou! Diplomatičtější lavírování v ženevských kuloárech bylo posuzováno jako neomylný znak vnitřní stabilisace, jako znamení, že revoluce byla už definitivně překonána; návrat Ruska mezi satureované mocnosti, hájící status-quo, budil iluze, že rudá velmoc i vnitřně se stala státem starého stylu. Ve skutečnosti to, k pozdnímu zármutku Dra Beneše, ovšem tak jednoduché nebylo; umírněná diplomacie páně Litvinovova byla a zůstala pouze jednou z kolejí, po nichž zahraničně politické cíle Sovětského svazu byly realizovány. Kreml vždy pečoval o to, aby konvenční a revoluční metody byly kombinovány podle toho, jak to vyžadoval okamžitý zájem. Vedle zbraní, které dávala k dispozici „salonfähig“ diplomacie, byly vždy užívány a zneužívány páté kolony.

A tak se dostáváme ke komunistickému hnutí vnějšího světa a funkci, kterou toto hnutí v rámci ruské zahraniční politiky zastává. S počátku, když byla zakládána Třetí internacionála v Moskvě, vyhrazovali vedoucí bolševici revolučním skupinám mimoruským velmi čestné místo ve svém systému — nic menšího nežli světová revoluce bylo jejich úkolem. Nezdálo se tehdy tak nepravděpodobné, že revoluce bude v jednom nebo více pokročilých západních státech triumfovat, zatím co v Rusku bude, dočasně samozřejmě, potlačena. Lenin, Trocký a ostatní koryfeové se při této myšlence ani nezachvěli; pro ně, principiální internacionalisty, osud Ruska ve srovnání s osudem světové socialistické revoluce pranic neznamenal. Proto postavili svou zahraniční politiku docela do služeb revolučního ideálu a sovětský stát, ačkoliv po léta smrtelně ohrožen občanskou válkou, podporoval tehdy nezištně a velkoryse zahraniční revolucionáře, kde jen to bylo možno.

Bolševici v Rusku zvítězili, revoluční hnutí na Západě byla poražena a zahnána, ne-li do ilegality, tedy aspoň do defenzivního postavení politického. Katastrofický internacionalism, ztělesňovaný Trockým, musel v Rusku po 1923 ustoupiti státně-socialistické realpolitice Josefa

Vissarionoviče. Pod zorným úhlem „socialismu v jedné zemi“ nebylo již hlavní funkcí zahraničních komunistických stran rozpoutání ozbrojeného povstání, nýbrž podvratná agitace a politická sabotáž, která by kapitalistické státy zeslabovala a nahlodávala až do okamžiku nové revoluční vlny. Zejména bylo úkolem komunistické činnosti zabránit nekomunistickým mocnostem v rozpoutání války proti Sovětům; bylo nezbytno, aby bašta revolučního socialismu byla uchována, až dojde opět k revoluční ofenzivě.

Pomalou ale jistě byly komunistické strany postaveny do služeb ruských státních zájmů. V rostoucí míře byla jim z Moskvy předpisována nejen generální linie, nýbrž i každodenní taktika až do sebenepatrnějších podrobností — jemná síť agentů GPU obestřela sekce Třetí internacionály a udusila v nich v zárodku jakoukoli snahu o uchování nebo znovuzískání vnitřní samostatnosti. Od r. 1929, doba to konfusní „třetí periody“, staly se komunistické strany bez výjimek filiálkami a exponenty ruské velmoci; bez jediného zaváhání byly zasazeny jako pioníři ve velké šachové partii, kterou Rusko hrálo proti konkurenčním totalitním mocnostem a demokraciím. V zájmu sovětské politiky na př. byla německá KPD v letech 1930-1933 dohnána k sebevraždě.

Velkorysá exploitace idealistické naivity, sociální nenávisti, „wishful thinking“, patriotství a internacionalismu, lidské slabosti a zkaženosti, kterou ruští macchiavelističtí cynikové v periodě lidových front i velké aliance dokázali uskutečnit, byla v svém oboru mistrným dílem. Nebo lépe, mistrným zločinem. Ve srovnání s tím bylo nasazení reakčních pátých kolon fašismem a nacionálním socialismem žalostným fušerstvím začátečníků. Po skončení druhé světové války, která nám jasně ukázala jak ohromný význam pro úspěšné vedení sovětské politiky mají zahraniční stoupenci a popuštělci, pokračuje sovětská diplomacie ve své staré taktice. Jistě, úkol není tak lehký; již proto, že dnes chybí ona zdařilá antifašistická kamufláž, jež moskevské filiálky v demokratickém světě činily tak přitažlivými. Komunism na Západě je ve většině států izolován a v krizi, jeho atraktivita mezi intelektuály a mládeží už zdaleka není tak elementární jako bývala dříve. Přesto však zůstávají komunisté v některých západních státech (Francie, Itálie, Finsko) politickou silou prvního řádu a i tam, kde představují jen minoritní menšinu, jsou, svou strohou organizační vázaností a svým fanatismem, nebezpečím pro společnost, které nelze podceňovat. Mimo to jsou ztráty, které komunism na Západě utrpěl, více než kompenzovány znepokojujícím vzestupem

K PROBLÉMU OSLOBODENIA

KAROL BELAK

JESTVUJÚ dve dosť príkre odlišné stanoviská v otázke domáceho odporu a špeciálne v otázke smeru, ktorým sa má uberať zahraničná propaganda. Ide o spor, ktorý sa vynoruje, keďkoľvek sa priostří medzinárodná situácia do tej miery, že sa kladie otázka aktívneho alebo aktívnejšieho postupu proti komunizmu v satelitných zemiach. Poslednou takou príležitosťou bolo východonemecké povstanie a Beriov pád. Spor o ktorom píšem, jestvuje ináč latentne, ale v danej chvíli by mohol skomplikovať plány svetovej alebo americkej protikomunistickej stratégie. Vyjadrím vec stručne: Nie je isté, či nateraz jestvuje nejaká svetová protikomunistickej stratégia. Je však pravdepodobné, že by sa väčšia časť východoeurópskej emigrácie tej stratégii nepodriadila, keby bola v hre „biologická podstata“, obeť a straty vlastného národa.

Tie odlišné stanoviská v otázke domácej rezistencie sa dajú vo svojej najkrajnejšej polohe charakterizovať asi takto: Na jednej strane je stanovisko „zrelej“ medzinárodnej situácie, ako podmienky sine qua non každej domácej protikomunistickej akcie. Ideálom stúpencom tohto názoru zostáva také oslobodenie, pri ktorom by satelitným zemiam pripadla úloha oveľa viac pasívna než aktívna, úloha oslobodeného a nie osloboditeľa. Prívrženec tohto názoru je náchylný — čo je napokon sklon prirodzený — brať na ľahšiu váhu obeť národov iných než národa vlastného a domnieva sa často, právom alebo neprávom, že sa jeho národ dostal do komunistickej sféry viac vinou slobodného sveta než vinou vlastnou.

Stanovisko druhé. Dalo by sa s určitými výhradami, ktoré jeho prívrženec uznáva, označiť za stanovisko „self-liberation“. Tento pojem vyžaduje však zvláštnej interpretácie. Stúpenec stanoviska *self-liberation* vcelku uznáva, že oslobodenia iba vlastnými prostriedkami toho-ktorého národa nie je možné. Je však ochotný spolupracovať na svetovom protikomunistickom pláne, i keby z toho vyplývaly obeť a straty pre vlastný národ. Prívrženec tohto názoru vidí boj proti komunizmu na širšej rovine, než ho vidí stanovisko predchádzajúce a pokladá front, ktorý drží jeho vlastný národ, iba za úsek frontu oveľa väčšieho. Prispôsobí teda svoje dielčie ciele a túžby požiadavkom celkovej stratégie. Ak je teda prvé stanovisko viac citové a

konzervatívne, druhé je viac intelektuálne a revolučné. Predchádza mu racionálna konštrukcia „jediného sveta“ so všetkými jej dôsledkami politickými a mravnými.

Je možné nájsť istú paralelu a čiastočnú podobnosť medzi uvedenými exilnými stanoviskami a medzi základnými postojami slobodného sveta k otázke komunizmu. Máme na mysli predovšetkým západný neutralizmus a na druhej strane koncepcie aktívneho protikomunizmu.

Vieme, že podstatou takzvaného neutralizmu je viac alebo menej priznaná negácia nadnárodnej skutočnosti politickej alebo inej ako skutočnosti dominantnej. V tomto smysle, domnievam sa, je stanovisko „zrelej“ medzinárodnej situácie a hlavne citové stavy s ním spojené, neúplnou analogiou západného neutralizmu v podmienkach exilu a pod zorným uhlom jeho apriórne daných cieľov. Je ľahko možné a v niektorých prípadoch hádam pravdepodobné, že by sa tie isté sily, ktoré vedú exulantov k stanovisku „zrelej situácie“, prejavily v iných podmienkach ako koncepcia alebo nálada neutralistická. Motív „nezrelej situácie“ (dokazovanej fiktívnosťou európskej armády, slabosťou európskeho hospodárstva a nepripravenosťou Západu vôbec) je podľa môjho názoru hlavným argumentom európskeho neutralizmu. Protiamerické nálady a teórie, ktoré európsky neutralizmus často v sebe prechováva, sú, myslím, z väčšej miery iba „racionalizáciou“ utajeného motívu, ktorým je strach a postrašenosť.

Podobne predstavuje stanovisko *self-liberation* exilnú paralelu k aktívnemu protikomunizmu, reprezentovanému trebárs kórejskou intervenciou, Atlantickým paktom, alebo programom sjednotenej Európy.

Spor je komplikovaný predovšetkým dvoma skutočnosťami. Najsamprv preto, že implikuje celú sériu ťažkých otázok svedomia. I keby naozaj jestvoval akýsi generálny štáb, ktorý by vypracoval stratégiu psychologickú vojny, zameranej jednoznačne na likvidáciu komunizmu, bude dovolené obetovať tej generálnej stratégii osudy a existencie ľudí? Túto výtku, rozvedenú v článok, adresoval nedávno londýnsky *Economist* riaditeľom psychologickú vojny. Obsah článku je asi tento: Čo urobíte, keby naozaj vypuklo povstanie v...? Figuruje táto možnosť vo vašich výpočtoch? Ak áno, čo urobíte

pem vlivu v Asii a Africe. Do jisté míry vypadá situace, jako by se naplňovalo proroctví Oswalda Spenglera, že zápas mezi komunismem a antikomunismem bude zápasem mezi barevnými a bílými.

Díky rozvětveným agenturám ve světě, které část sovětské mocenské politiky mohou maskovat jako vnitřní sociální zápas a za niž ruská velmoc tudíž nemusí nést politickou odpovědnost, hraje dnes SSSR s prstencem satelitů prvořadou roli v mezinárodní politice. Kdyby operování zahraničními kompartajemi z té neb oné příčiny náhle muselo ustát, kdyby Sovětský svaz byl přinucen vzít zavděk normálními diplomatickými prostředky, pak by komunistický blok ve světě nemohl být více rovnocenným protihráčem Ameriky a Západu. Proto je nutno v mezinárodním komunismu a jeho propagandě sovětského ráje vidět to, čím ve skutečnosti je, totiž integrální složku sovětoruské státní raisony. Nikdy nemůže bolševická elita v Kremlu vzdát se mezinárodního komunismu a propagandy marxisticko-stalinské ideologie, ať již by se v Rusku samotném od původních komunistických ideálů co nejvíce vzdálila. Ztráta zahraničních pátých kolon by byla ranou pro mezinárodní posici SSSR, ano, byla by osudnou pro teritoriální integritu sovětského bloku.

V předchozím jsme ukázali na nesmírnou závažnost ideologického činitele v ruské zahraniční politice. Nepřekvapí tedy otázka: Je sovětská zahraniční politika vzhledem k nadměrnému významu ideologie realistická nebo doktrinářská, mesianistická nebo macchiavelistická? Po našem soudu není v ruském případě možno oba pojmy, jakkoli navzájem protikladné, od sebe odloučit. Zahraniční politika SSSR je realistická i doktrinářská, macchiavelská i mesianistická zároveň. Methody každodenního zápasu, politické taktiky a strategie jsou po výtce realistické, t.j. diktovány neúprosným principem účelnosti. Absolutní morálka v komunismu ne rozhoduje, hranice mezi dobrem a zlem se stala proměnnou veličinou — důsledkem cynická politika, v níž vše jest dovoleno, co lidstvo přibližuje ke konečnému cíli.

Co je tím cílem? Beztřídní společnost komunismu, kde platí „Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb...“ A tento

cíl patří samozřejmě do oblasti sociálního mythu a zabsolutněných doktrin. Celá společenská nauka, světonázor a výklad světa jsou v komunismu postaveny na iracionálních základech a mají chiliastický a utopický charakter. Tudíž i politické snahy Sovětského svazu, totalitní ideologií fixované, ústí v doktrinářství a spasilské ilusi. Odpověď tedy musí znít: Realistické metody sledují utopické cíle.

Jest země, jejíž politika se vyznačuje dynamickým amalgamentem realismu a mythu, imorality a fanatismu, s to spolupracovat loyálně na mezinárodním poli se státy jiné duchové struktury, je tato země schopna spokojit se s trvalou koexistencí individuů a celků s odlišnou mentalitou? Po všem, co jsme zde uvedli, je jasno, že to není možné. Jestliže se komunisté ohánějí citáty z Lenina a Stalina, že mírové soužití socialismu a kapitalismu je uskutečnitelné, pak říkají poloviční pravdu a celou lež. Vskutku, mírové soužití není nemožné, jinak by mezi oběma státy zuřila již od r. 1917 válka. Znamená však slovo možné u Sovětů „žádoucí“? I to lze připustiti, ovšem s významným omezením: Mír je žádoucí jen v tom případě, když Rusko potřebuje klid, aby mohlo industrializovat — a zbrojit. Jakmile by se však nadhodila příležitost k pozření jednoho nebo více nekomunistických států, bolševici ji nenechají nevyužítu. Gruzínsko, Armenie, Azerbejdžan, chánaty Chiva a Buchara, Litva, Lotyšsko, Estonsko... Dlouhá řada jmen.

Analysovali jsme v našem výkladu základní prvky sovětské zahraniční politiky jeden po druhém a, kde jen to bylo možno, ukázali jejich vzájemné vztahy. Z okolnosti, že geopolitický a ideologický činitel daleko zastiňují význam faktoru hospodářského a tradičního, možno vyvoditi, že zahraniční politika SSSR, navzdory osobním změnám ve vedení a změnám diplomatického kursu podrží též v budoucnu svůj agresivní a imperialistický charakter — byť se i na rozdíl na př. od Hitlerovy Říše, pod vlivem geopolitického činitele, její politické akce vyznačovaly jistou porcí zdrženlivosti a opatrnosti. V každém případě by však bylo osudným omylem domnívat se, že to, co v daném okamžiku může být dosaženo, bude něco více než časově a místně limitované příměří.

Nашe velké demokracie se stále ještě chýlí k názoru, že muž hloupý bude asi poctivější než muž chytrý a naši politikové využívají tohoto předsudku tím, že předstírají, že jsou ještě hloupější, než je příroda udělala.

BERTRAND RUSSELL.

na pomoc povstalcov? Ak nie, ak nemáte v zálohe pomocné prostriedky a príslušný plán, je všetko iba experiment veľmi spornej mravnej hodnoty . . .

Otázka svedomia môže podľa okolností vyzerať i takto: Je dovolené vyvolať niekde povstanie v takej funkcii, akú má v obyčajnej vojne predstieraný alebo odbremeňovací útok? Je dovolené hodiť do takej operácie niektorú spoločnosť alebo národ iba ako „úsek frontu“? Stúpenec stanoviska „zrelej“ medzinárodnej situácie túto možnosť a ešte viac túto nutnosť okamžite zamietne. Prívrženec názoru *self-liberation* bude prinajmenšom hľadať kompromis.

A druhá komplikácia: Vyplýva z rozdielnosti nazieracích rovín a perspektívy vôbec. Tento rozdiel bol a je dobre viditeľný pri posudzovaní výsledkov východonemeckého povstania. Prívrženci oboch stanovísk sa totiž domnievajú vidieť v ňom potvrdenie svojich názorov. Pre stúpenca „zrelej“ situácie je východonemecká bilancia celkom negatívna: Východonemecký ľud priniesol svoje obete nadarmo, pretože práve situácia nebola „zrelá“.

Prívrženec stanoviska *self-liberation* však bilancuje kladne a činí tak s naprostou jednoznačnosťou: východonemecké povstanie poskytlo Západu poznatky, ktoré nebolo možné vykúpiť ináč. Poznatky, ktoré hovoria asi toto: Totalitná propaganda ani zďaleka nie je všemohúca; komunistický štát je preťažený úlohami vlastnej sebezáchovy; vcelku vzaté, nepodarilo sa vytvoriť človeka sovietskeho typu a zdá sa, že sa to ani nepodarí. Jeden komunistický režim bol fakticky smetený s povrchu revolúciou tradičného charakteru, o ktorej sa donedávna súdilo, že je v policajnom režime vylúčená. Východonemecké povstanie ozrejmlilo vpravde úžasnú krehkosť komunistického štátu tam, kde sú jeho obyvatelia v dostatočnom kontakte so slobodným svetom. To povstanie je barometrom, ktorý ukazuje mieru nepriateľstva a napätia medzi komunistickým režimom a obyvateľstvom, a teda odhodlania satelitných zemí podporovať Západ v eventuálne srážke. Ak sa donedávna kládol pochybovačný otáznik nad možnosťami studenej vojny, kládie sa dnes na jeho mieste otáznik nádejný. Podnes sa propagačná akcia zameriavala na okrajové oblasti sovietskeho bloku. Čo sa stane, ak sa táto akcia zameria a hlavne sústredí na samotné centrum sovietskej moci, na Sovietský sväz?

To je v hrubých obrysoch argumentácia stúpenca stanoviska *self-liberation*. Pod zorným uhlom denitívnej porážky komunizmu znamená preň východonemecké povstanie prinajmenšom

výborný a inštruktívny prieskum nepriateľského zázemia s rozvratným účinkom na morálku sebedovom nepriateľa. Kde stúpenec stanoviska „zrelej“ situácie vidí porážku skoro naprostú, tam druhá strana konštatuje disiahnutie značnej taktickej a strategickej výhody v dialkodobej a historickej úlohe, ktorú je porážka komunizmu vo svetovom merítku.

To je ten rozdiel nazieracích rovín. Na jednej strane ho sprevádza predstava naprosto novej a netradičnej situácie, prikazujúcej použitie alebo vytvorenie nových a netradičných metód a predovšetkým širokej perspektívy v čase a v priestore. Na druhej strane ide v podstate o ideu dlhého oslobodenia v štyle viac-menej tradičnom, to jest egocentrickom. V pozadí tohto posledného stanoviska cítite ducha národnej suverenity a za prvým ducha kolektívnej zodpovednosti a bezpečnosti.

Oba názory majú svoje slabiny. Slabinou stanoviska *self-liberation* je otázka dialkodobej svetovej stratégie. Jestvuje vôbec niečo takého ako je svetový protikomunistický plán, v ktorom by dlhšia rezistencia mala svoju funkciu a vyššie odôvodnenie?

A na druhej strane: Kedy bude medzinárodná situácia „zrelá“, ak národom, ktorých protikomunizmus je nesporný a aspoň potenciálne nejodhodlanejší, je prikázaná vlastne úloha vyčkávacia? Odkiaľ vziať pre Západ „injekcie svedomia“ a nejaký osloboditeľský ethos a elán, keď zpoza „železnej opony“ neprídu príslušné podnety a istý morálne zaväzujúci nátlak?

Netrúfam si vyniesť nejaký kategorický súd a tým menej rozsudok nad niektorým z oboch stanovísk. Poviem iba svoj názor. Myslím si, že koncepcia *self-liberation* je správnejšia než stanovisko „zrelej“ situácie. Oba názory nesú v sebe dilematické rozpory, čo je dobrým dôkazom, že situácia a úloha sú skutočne nové a tradičnými prostriedkami pravdepodobne nezvládnuteľné. V boji proti komunizmu si naozaj musíme vytvoriť všetko. Nové prostriedky, nové kritériá, nové perspektívy, nové roviny nazierania a — keď jej hádam niet — i ten dialkodobý svetový plán. Druhou alternatívou, ktorú väčšina z nás ostatne neprijíma, je rezignácia na oslobodenie. Priznávam sa, že inej voľby nevidím.

Myslím si, že tento raz nebude žiaden národ za „železnou oponou“ oslobodený bez toho, žeby sa nezúčastnil boja všetkými svojimi prostriedkami. Práve preto, že európsky Západ je unavený, a že situácia je chronicky „nezrelá“. Domnievam sa, že pomery neuzrejú nikdy, ak národy za „železnou oponou“ nebudú usta-

viče a energicky vyvíjať tlak na svedomie Západu, ak nebudú systematicky dezauovať neutralizmus a pokúšenia appeasementové. Ak majú byť národy raz slobodné, musia ustavične prinášať argumenty čím ďalej tým presvedčivejšie pre politiku intervencie, i keby to mali byť argumenty tak bolestné a tragické, aké priniesla revolta v Plzni a revolúcia vo východnom Nemecku.

Nie je témou tohto článku skúmať, čo treba celkom konkrétne robiť v smysle stanoviska

self-liberation v jednotlivých etapách a oboroch studenej vojny. Šlo mi len o načrtnutie všeobecnej línie. Čo by som však predsa chcel podotknouť, je toto: Domnievam sa, že treba výraznejším spôsobom koordinovať politiku jednotlivých exilových reprezentácií a tiež činnosť jednotlivých národných rozhlasov, aspoň pokiaľ pracujú v spoločnej organizácii. To by bol prvý predpoklad pre spoločný postup podľa direktív strategického ústredia. A to by pre začiatok stačilo.

ČTYŘI STAROBYLÉ CTNOSTI

MINKA RYBAKOVA

Už teĎ vidím, že je to pro mne beznadějně. Nestací, že si vyberu krajně nepopulární předmět úvahy: ještě ke všemu začnu hned v nadpisu špatně. Starobylé ctnosti! Vždyť je to vlastně pleonasmus, asi jako kdyby se řeklo „starobylé starožitnosti“. Jako by byly nějaké moderní starožitnosti. Proč bychom si to zapírali? Ctnosti dnes považujeme za starobylost a jaksi za přežitky. Moji současníci si dost zakládají na tom, že mají většinou zkažené zuby, ale velmi by se urazili, kdyby jim někdo tvrdil, že jsou ctnosti. (Už to slovo má tak nějak komický přízvuk, podobně jako „mavný učeň.“) Zkažené zuby totiž mají, tak jsou alespoň přesvědčeni, následkem civilisace, a je to tedy znak jejich „modernosti“. Kdežto ctnost platí za něco velmi staromódního, asi jako Euklidova geometrie. A proto my si dnes velmi ochotně, dokonce s jakýmsi zalíbením, přiznáváme, že máme civilisací nejen zkažené zuby, ale i mravy.

Mluvit o ctnostech je úkol skoro archeologický. Ale přece jen snad stojí za to vyhrabat je pro zajímavost ze starých spisů, vynést na světlo, oprášit a podívat se, co se s nimi stalo po tolika stoletích. Čtyři ctnosti se do naší doby dochovaly jakožto odkaz antiky spolu s ruinami Pompejí a jinými pamětihodnostmi: umírněnost, spravedlivost, moudrost a statečnost. Ty byly alespoň tehdejšími filozofy považovány za základní — „basic virtues“ by se jim asi dnes říkalo.

Začnu tedy umírněností. Umírněnost v naší době platí za ctnost úspěšných dobyvatelů a neúspěšných politiků. Pokud se týče dobyvatelů: Často čtete v knize historie, že ten nebo onen dobyvatel jednal s poraženými (respektive se vzbouřenci) celkem umírněně, čímž se rozumí, že dal pověsit jen jejich vůdce. (Ostatní podle okolností vystěhoval nebo poslal do otroctví.) Pokud se týče politiků: Zlatá střední cesta je ta, kterou si zpravidla v ničem nevyvolíme. Nevyhovuje nám. Není to v nás. Náš postoj k věcem je spíše takový — „když už, tak už“. Nekompromisní, absolutní, radikální a totální, to jsou oblíbenci našeho politického slovníku. Když se válčí, válčí se totálně. Když se kapituluje, kapituluje se bezpodmínečně. A když se v politice udělá nějaký nesmysl, neřekne se, že je to mírný nesmysl nebo polonesmysl, nýbrž, že je to absolutní nesmysl. V politice si dnes nemůže nikdo dovolit být jen tak obyčejně konzervativní: musí být buď radikálně konzervativní anebo zase naopak radikálně radikální.

Tolik o umírněnosti. Spravedlnost se v moderním životě vyskytuje ještě občas v soudních dvoranách, rozumí se samozřejmě, že jen jakožto bronzová socha. Jinak veškeré moderní kodárství spíše směřuje k tomu, aby co nejdříve slova „spravedlivý rozsudek“ zněla stejně spravedlivě jako třeba „mavný učeň“. Ale v antice znamenala spravedlnost ještě něco víc než spravedlnost u soudu. Znalí ještě takovou civilní spravedlnost, spravedlnost v jednání každého člověka, spravedlnost v jeho vztahu k lidem. Tohle rozhodně je naše slabá stránka. Jak třeba posuzujeme lidi? Od chvíle, kdy filozofové objevili rozdíl mezi „objektivní“ a „subjektivní“ pravdou, jsme ji vyhlásili nezadatelné právo na subjektivní úsudek: ten často vypadá asi takto: „On je úplně neschopný, protože má lepší místo než já“, nebo „On je neinteligentní protože se mnou nesouhlasí“. Není naší povinností býti spravedliví ale je naším právem býti subjektivní. A tedy: „Co se mám starat o to, že jinde žijí lidé v otroctví, když já jsem subjektivně na svobodě.“ A v totalitním státě: „Co je mi do toho, když tamhle toho člověka zastřelili, když já subjektivně mám vyšší mzdu.“ Když bychom se vůbec namáhali posoudit takové

a podobné situace objektivně, pak jenom proto, abychom došli k názoru, že postižený je si tím stejně sám vinen. Ale aby to v nás uráželo nějaký cit pro spravedlnost? Ne že by něco, jako cit pro spravedlnost neexistovalo a ne že bychom jej neměli. Ale náš cit pro spravedlnost je také jaksi subjektivní: poznáme velmi dobře, že druhý dostal něco, co jsme měli dostat my, ale nepoznáme skoro nikdy, že jsme dostali něco, co by měl dostat druhý. Ale raději dost o spravedlnosti. Tady bychom si museli jít nebezpečně hluboko do svědomí.

Zbývá tedy moudrost a statečnost. Moudrost a ctnost rezervovaná v naší době jen dvěma kategoriím osob: poustevníkům a venkovánům. Nebo snad máte mezi svými velkoměstskými známými někoho, o kom se tvrdí bez ironie, že je moudrý? Chytrý, rozumný, inteligentní, vzdělaný — ano. Ale moudrý? Nedovedu si dobře vysvětlit, proč považujeme moudrost za vysloveně zemědělskou ctnost, ale je jisté, že ji připisujeme jedině starým venkovánům, nejlépe ruským mužikům. V antice naopak byla moudrost ctnost, aby se tak řeklo, velkoměstská a demokratická. Dnešní člověk má skoro chuť se smát, když čte v nějakém starém textu, že kormidelník je moudrý v řízení lodi, řemeslník moudrý ve výrobě štítů a politik v politice. Všechno se dalo dělat moudře. Ku podivu! Jak my dnes nejčastěji říkáme, že se něco dělá? Nechci nic tvrdit, ale nezdá se vám, že mnohem častěji než slova „moudře“ používáme slova „blbě“? Šofér blbě řídí vůz, švec blbě spravuje boty a politik samozřejmě dělá politiku blbě. Nezni to pro naše uši mnohem normálněji? Snad je taková ta moderní „blbost“ v děláni věcí proletářským potomkem antické moudrosti. Tvrdit dnes o někom, kdo je ne-poustevník a ne-venkovan, že je moudrý, nám připadá zpravidla velmi směšné. Říkalo se ovšem až do nedávna „moudrý Stalin“, ale, pokud vím, většina lidí to považovala za nejlepší vtip dvacátého století.

A ještě tedy něco o statečnosti. Statečnost má dvě odrůdy: statečnost vojenská a statečnost občanská. V Homérových časech se vojenská statečnost počítala doslova na kusv: o kolik kusů nepřátel homérský hrdina více skolil, o tolik byl statečnější než ostatní. I v dnešní době si statečnost uchovává svou individualistickou tendenci. Proč jsou letci mnohem oblíbenějšími postavami válečných reportáží, filmů a románů než ostatní vojáci? Není to jenom proto, že mají nejmodernější druh zbraní. Nové typy děl a tanků jsou svým způsobem stejné novinky techniky jako letadla. A přece jsou letci populárnější. Možná, ba pravděpodobně, proto, že v letci a jeho „spolehlivém stroji“ ožívá homérský hrdina na válečném voze, taženém „rychlonožými oři“. A také snad trochu proto, že se zvláště u stíhačů dá použít prastarého, ale samozřejmě nezastaralého měřítka, že se dá měřit statečnost letce počtem sestřelených nepřátel.

Pro statečnost měla čeština dříve mnoho výrazů: chrabrost, rekovnost, udatnost, zmužilost, atd. Souviselo to patrně s našimi husitskými tradicemi. Pravda však je, že tyto výrazy většinou zastaraly a nepoužívá se jich už ani ve vojenské, abych tak řekla, souvislosti (chrabrý infanterák, zmužilý kulometčík — na příklad.) Je možné, že i náš jediný zbývající výraz pro statečnost časem zastará a bude nahrazen buď slovem „zbytečnost“ nebo slovem „nerozum“. Všimněte si, že obou se už v hovorové řeči často používá v souvislosti, kde by podle starobylého mravního cítění mělo být slovo „statečnost“. Na příklad: „A co našich lidí zbytečně umřelo v koncentracích.“ A: „Ten člověk neměl rozum, že pracoval v odboji.“ Ale ona statečnost (a myslím i ostatní zmíněné ctnosti) má skutečně něco společného jak s nerozumem, tak se zbytečností. Zbytečná je ctnost v tom smyslu jako je umění zbytečné: obrazy, sochy, hudba — zbytečný luxus, může říci účelně a užitečně myslící člověk. Ale, namítnete, je to krásné a povznášející a pohled na to člověka nějak ujišťuje, že svět není přece jen tak špatný, když na něm takové věci existují. A zrovna tak statečnost nebo spravedlivost by se dala označit za zbytečný luxus lidské duše. Nemá, čemu se dnes říká v psychologii „význam pro přežití“. Význam pro přežití má strach, agresivnost, egoismus, soutěživost a jiné méně pěkné vlastnosti lidského rodu. To, čemu se dříve říkalo „ctnosti“ nemá snad docela žádný význam pro přežití, spíše naopak. Lidé, kteří doblatili životem za svou statečnost, obětavost a pravdomluvnost jsou svědky. A přece podobně jako v umění nás každý příklad duševní krásy nějak povzbuzuje. Něčím ujišťuje. A tak se musí člověk ptát sám sebe: Bude opravdu dobře ty staré ctnosti nechat zmizet se světa?

PERLIČKY Z KRAJANSKÉHO TISKU.

... Zde vlastně začíná Benešova cesta. Všechno myšlenkové bohatství, které ve světě získal, dal svému lidu. Pro sebe z této hřivny si nic neponechal. Rozmnožil ji mnohonásobně, aby se svým národem zvonil na zvonici světa.

Kanadský „NOVÝ DOMOV“, úvodník 21. 5. 1953.

EVROPA PROTI KOMPROMISU

HENDRIK BRUGMANS

VLADNOUCÍ třída Sovětského svazu je opět jednou v rozkladu. Celá skupina vůdců byla zase jednou svržena a rozdrčena.

Západ přijímá tyto zprávy s jakousi lhostejností. Jeden z triumvirů byl prohlášen za zrádce. Dozvěděli jsme se o tom u snídaně a sotva jsme o tom s přáteli hovořili. Obžaloby, přiznání, likvidace: už jsme si na to zvykli.

Pokusme se však o určitou obměnu celého případu. Představme si ku příkladu, že někdo by objevil, že hlavní poradce papežův je služebníkem islamu, a dokonce už po několik let. Nebo že se italský ministerský předseda de Gasperi obrátil na komunismus a že vyjednává financování italských odborů Moskvou. Nebo že by generální sekretář Světové rady protestantských církví Dr. Vissert Hooft byl tajným jesuitou. Takové zprávy by stále ještě nebyly tak sensační, jako tak zvané odhalení Berii. A přece se na Beriiův případ díváme jako na samozřejmost. Jsme snad už tak nakaženi totalitním terorem? Nebo jsme toho již příliš mnoho zažili? Ano, myslím, že jsme toho viděli již příliš mnoho. Smlíli jsme se s tím, že pohlížíme na bolševický svět jako na zcela jinou planetu, kde vládne jiná logika a jiná morálka, než u nás. Na Sovětském svazu už nás vůbec nic neudivuje, protože tam jakoby přestalo platit, že dvě a dvě jsou čtyři.

Mohou dvě tak zásadně rozdílné logiky a morálky koexistovat v míru? Mějme odvahu odpovědět hlasitě a zřetelně „ne“. Zápas o svět je v plném proudu. Pokud bude totalitní režim tím, čím je dnes a pokud my budeme mít vůli se bránit, potud budou také existovat jasně vyznačené fronty. To není osobní názor, nebo dokonce přání, to je skutečnost. Než se islam a křesťanství naučily navzájem tolerovat svou existenci, bylo třeba skoro desíti století těžkých bojů. A jednalo se o dvě monotheistická náboženství, která si jsou mnohem bližší, než dnes bolševismus a demokracie.

Zijeme uprostřed totálního konfliktu, jaký dosud dějiny nepoznaly. To není ovšem žádná novinka. Komunisté tuto zásadu opakovali již dávno před námi. Ve svých ideologických spisech stále zdůrazňovali, že se jim jedná o zni-

čení našeho světa. Ve všední praxi ovšem čas od času vystřídala násilí laskavá slova. Ale generální linie byla stále táž. Princip dialektiky, který je podkladem celého komunistického myšlení, sám o sobě zabraňuje jakémukoliv skutečnému smíření nebo upřímnému přiblížení dvou světů.

Řeknete si možná, že ideologie a politická praxe jsou dvě zcela různé věci. To platí ale jen o ideologiích ve světě svobody. To neplatí pro moderní totalitní státy, kterým lze mnoho vytýkat, nikdy však ne nedůslednost ve vykonávání původního programu. Miliony židů přišly o život, protože nebraly doslova Hitlerův Mein Kampf. A právě tak se ukájejí naši neutralisté touhami po mírovém soužití s komunismem, protože nikdy neprostudovali komunistické knihy. Podívejme se tváří v tvář skutečnosti a přestaneme mít strach. „Mír je nemožný, válka je nepravděpodobná.“ — Tak to řekl známý francouzský spisovatel Raymond Aron. A já myslím, že jeho slova vystihují velmi dobře celou naši situaci.

Znaměná to snad, že musíme všechno své úsilí soustředit jen na vojenskou obranu? Jistě že ne. Hlavní fronta nepřítel je politická a ne vojenská. Moskva si přeje ozbrojený konflikt právě tak málo jako my. Pro Sověty platí převrácená zásada velkého vojevůdce Clausewitze: „Politika je pokračování války jinými prostředky.“

V této oblasti musíme nepříteli také čelit, zde musíme i zaútočit. Jakákoliv slabost Západu znamená pro Moskvu výzvu k dobrodružství. Každá porucha v komunistickém světě je pro Moskvu výzvou k opatrnosti. 17. červen 1953, den povstání východoberlínských dělníků, převrátil poměr sil ve světě a znamená tak jedno ze skutečných vítězství věci míru.

Oslabit komunisty uvnitř i navenek je možné jen posílením Západu. Musíme dokázat, že demokracie je bojující a tvořivá. Musíme dokázat skutky, že jsme porozuměli požadavkům doby. Pro Evropu to znamená evropskou federaci.

Jeden svět přežije a ožije: svět náš. Jeden svět se rozpadne: svět jejich. Urychleme tento proces. Podmínky jsou příznivé.

Když Pribina, v r. 835 pokřestěn, předstoupil před světovou veřejnost, když sv. Cyril a Metoděj přinesli křesťanství do Velkomoravské říše — to opět čin, který světová veřejnost sledovala.

Kanadský „NOVÝ DOMOV“, 6. 8. 1953

BERIOVÝCH STO DNÍ

ROBERT LOUKOTA

VSECHNY tak říkajíc „posmrtné“ úvahy o Beriovi se vyznačovaly jedním zajímavým faktem. Nikdo — nebo skoro nikdo — se Beriovým pádem neobíral jakožto pádem jednotlivce. Každý se snažil Beriovův pád analyzovat jakožto úkaz sociální. I ten poslední úvodníkář nejzapadlejších novin zmobilisoval svoje vetché znalosti o sociologii Sovětského svazu — hleděl Beriovův pád nějak vetkat do přediva sociálních sil. Každý cítil, že jde o víc než o nějakého Vavřince Beriu.

Kdo je Beria? Gruzínský policejní úředník, talentovaný intrikán — vášnivý sběratel klepů a pomluv — proslavil se tím, že získal Stalinovu přízeň knížkou! Ano, Beria je autorem „Dějin gruzínské komunistické strany“ — knihy, která se měla spíše jmenovat „Pohádky strýce Vavřince o velkém Stalinovi.“ Beria tam dokonce jemně naznačil, že Stalin objevil na Kavkaze půl tuctu nových souhvězdí. Stalin byl na kadidlový kouř zvyklý a hned tak ho něco neporazilo. Ale tohle na Stalina přece jenom byl trochu silný tabák. Dal tedy pasáž o svých astronomických zásluhách vyškrtnout a svého rodáka Beriu dal za služební horlivost povýšit. Tím byl účel Beriova výletu do dějepisné literatury splněn. Od té doby Beria už jen podepisoval policejní listiny, zatykače a co tak rutina ministerstva vnitra přináší.

Snad by se mezi uprchlými sovětskými enkavedisty nasbíralo ještě více historek o Beriovi. Přispělo by to k osvětlení Beriova pádu? Vše, co se týká Berii jakožto člověka, ustupuje do pozadí před širším smyslem jeho pádu.

Smysl Beriova pádu. Je vůbec možné odhalit smysl Beriova pádu dnes? Jediné, co dnes víme, jsou informace, jež sovětská úřední místa ráčila uveřejnit. Stačí to na odhalení Beriova pádu? Když se o to přece pokusíme, bude to s vědomím provisornosti. Definitivní obraz bude nakreslen až po letech, až se otevrou archivy a sovětští občané začnou psát svoje paměti z dnešních pohnutých dob. A kdož ví — možná, že nikdy nezískáme obraz definitivní. Každá budoucí verze bude jen o něco méně provisorní nežli ta naše dnešní. Co dělat! — chudí lidé vaří z vody.

Mnoho komentářů správně vystihlo, kde je třeba hledat jeho smysl. Totiž — v sociálních převratech, které se v lůně sovětské společnosti

připravují. Každý pozorovatel cítil, že skrze osobní ambice Beriovy se nějak prodírají nové politické síly: nové sociální síly, které dlouhá desetiletí spaly a teprve Stalinovou smrtí se začaly probouzet. Proto Beriovův pád má tak velký význam. Skrze osobu ubohého intrikána Berii, skrze jeho taktiku si začaly klestit cestu nové sociální a politické síly. Přes Beriu se daly do pohybu první přesuny sovětské geologie.

Nežli však naznačíme podrobněji, co máme na mysli, musíme přece jenom v rychlosti probírat, co se vlastně za Beriových sto dní stalo. — Sto dní? — Ano, od Stalinovy smrti do Beriova pádu uplynulo pouhých sto dní, s přesností plus minus jeden týden. Bohužel, tolerance jednoho týdne je nevyhnutelná, protože Malenkov přesné datum Beriova zatčení doposud tají. Víme jen, že k zatčení muselo dojít mezi desátým a šestadvacátým červnem. Co se tedy za Beriových sto dní stalo?

Především si musíme zopakovat staré pravidlo, podle kterého Stalinovi dědici řídili svou rivalitu. Jejich pravidlo platilo ještě za Stalinova života a zní takto: „Kdo by se chtěl povyšovat, bude uštípán.“ To je zákon, a podle něho se všichni Stalinovi dědici udržovali v šachu. A to ještě za Stalinova života! Podle tohoto zákona byl odstraněn Ždanov, neboť si chtěl vydobýt více místa nežli se jeho kolegům líbilo. Podle tohoto zákona byl po Stalinově smrti ušazen Malenkov, když se hrnul příliš okatě po Stalinových vůdcovských rekvisitách. A o tento zákon zakopl i Lavrentij Beria: Začal se povyšovat — a byl uštípán.

Proberme postalinské manévry po pořádku. Když Stalin zemřel, prvních několik dní hovořily pouze těžké houfnice Georgije Malenkova. Noviny tiskly citáty z Malenkova, kde dříve bylo vídat citáty ze Stalina. Malenkov, Malenkov, Malenkov. Dokonce se dal do práce kremelský fotomontér a udělal Malenkovovi na objednávku překrásnou fotomontáž. Monumentální skupina: Stalin — a vedle něho Malenkov s Mao-Tse-Tungem! Pro tuto fotomontáž posloužila surovinou autentická fotografie, kde sice vedle Stalina stál Mao-Tse-Tung, ale Malenkov byl v uctivé vzdálenosti dvanácti metrů a byl od Stalina oddělen nejenom stolem, ale Molotovem, Beriou, Bulganinem a řadou jiných. Tito soudruzi byli fotomontérem vyre-

tušování — a Malenkov zůstal sám. 14. března konec. Vzestup do slávy — pro Malenkova jako když utne. Malenkov se vzdává sekretariátu, vzniká doktrina kolektivní diktatury, citáty z Malenkova jsou přes noc ty tam. Na místo citátů se brojí proti kultu jednotlivců. Úhrnem se dá situace z prostřed března vystihnout takto: Malenkovovi kolegové se zděsili jeho zběsilého špurtu. Kolektivně ho chytili za šosy a zmítajícího se Malenkova dovedli zpátky na startovací čáru. Od prostřed března jsou všichni závodníci opět ve stejné lince a opět se může začít. Abychom pokračovali jazykem sportovců, tentokrát se utrl Beria.

Beria byl od začátku zvláštní případ, protože nastoupil závod silně handicapován. Od konce války byl Beria v pozadí, ne-li v nemilosti. Ztratil ministerstvo vnitra a byl, jak se říká vykopnut povýšením: ztratil ministerstvo vnitra a stal se místopředsedou vlády. To nebylo vše. Během doby nová fakta ukázala, že se na Beriu něco připravuje. Na Beriovy známé a spojence v Gruzínsku byla podniknuta důkladná čistka. Čistka šla dál. Na 19. sjezdu byl vyčištěn Beriovův člověk, ministr vnitřní bezpečnosti. Ale že se proti Beriovi připravuje opravdu něco vážného, to bylo jasné teprve v narčení kremelských lékařů. Letos v lednu byli kremelští lékaři obžalováni, že zabili Andreje Zdanova a generála Ščerbakova. Za tento zločin měl být učiněn zodpovědným Beria a jeho lidé. To mělo být vyvrcholením. Beriovým pádem měla skončit složitá intrika, kterou proti Beriovi dlouhá léta připravoval jeho bývalý přítel a mistr kudly do zad — Josef Visarionovic se svým nadějným žákem Malenkovem.

Stalinova smrt Beriu zachránila. Ale, jak jsme rekli, závod o Stalinovo dědictví Beria nastoupil silně oslaben. V půli března se sice zdálo, že nikdo nemá náskok a každý že má stejnou šanci. Beria však cítil, že má jisté právo vynanradit si dosavadní ústrky a celou intriku ukvidovat. A tak od půli března vidíme, jak se Stalinova intrika proti Beriovi začíná odvíjet zpátky jako ve filmu promítaném pozpátku. Nejprve byli očištěni z narčení kremelských lékařů. Tím byl zároveň useknut prst, který ukazoval na Beriu jako na původce kremelských palácových vražd. Po lékařích přišla protičistka. Beriovi lidé byli dosazování zpátky na svá místa a „vtyčky“ Malenkova, lidé, kteří mu zevnitř hlídali policejní aparát, ti byli zvolna propouštěni. Protičistka zasáhla Gruzínsko a rozšířila se i do Litvy a do Ukrajiny. S každou novou změnou personálu se zdálo, že Beriova posice den ze dne sílí. Malenkov

zatím byl tiše jako pěna a číhal na svou příležitost.

Jak jsme již řekli, Beria nastoupil v březnu závod o dědictví silně oslaben. A to se mu stalo osudným. Beria, místo aby postupoval zvolna a rozvážně, jakoby sám propadl panice, před kterou varoval nad Stalinovou rakví ruský národ. Rychle, rychle! Beria dělá dojem, jakoby znervosněl. Jeho manévry jsou rána za ranou. Lékaři! Gruzínsko! Vyčistit malenkovce! Ukrajina! Litva!

A teď konečně přicházíme k bodu, kde se do Beriovy taktiky boje o moc začínají zaplétat širší sociální síly. Beria se musil cítit opravdu v mimořádné nevýhodě, uvážíme-li, že se odhodlal překročit tradiční rámec aparátnických machinací. Beria se nespokojil čistkami a dosazováním svých důvěrníků na klíčové posice. Beria se odhodlal apelovat k masám obyvatelstva, které jsou vně aparátu; nepatří ani ke straně, ani k policii, ani k armádě.

Pravda, Beriovi se nepodařilo umístit svůj podpis pod dekret o amnestii; tato čest byla takticky přenechána neutrálnímu stařečkovi Voršilovi. Ale Beria se od začátku — to jest od Stalinovy smrti — staral, aby s jeho jménem byla spojována péče o občanské svobody a vůbec uvolnění, relativní uvolnění, které nastalo. Být šéfem policie není pro získání popularity právě výhodné. Beria však z toho zkoušel výtěžit, co se dalo. A okázale figuroval jako první policejní šéf dějin, který prosazuje zmírňování teroru — arci s tou výhradou, pokud jeho teror není namířen proti rivalům.

Dále: dnes víme, že Beria stál v cestě novým dekretům, které měly přitížit kolchozníkům. Zde je případ jasný. Beria se stavěl na stranu kolchozníků proti centrálnímu státnímu aparátu.

Podobně se během Beriových sto dní přízní těšili manažeři sovětského průmyslu. Jejich pravomoc a pravomoc výrobních ministerstev byla nápadně rozšířena a pravomoc ministerstva státní kontroly a pravomoc plánovacích úřadů byla okleštěna.

A nakonec — nejpodivnější ze všeho — za Beriových sto dní bylo možno rozeznat nový tón vůči odborovým kruhům. Byl to skoro neslyšitelný pramének, ale byl tu, nade vše pochybnost tu byl. Odborovým kruhům se dostalo výčitek, proč se nestarají o dělnická práva. A dělníci, těm byly v době východoněmeckých bouří konány přednášky jak se teď úděl východoněmeckých dělníků musí zlepšit. Chtěl

soudruh X — nebo snad soudruh B? — chtěl on dělnictvo v Rusku se shora vyprovokovat k mírné aktivitě? Doufal, že se bude moci o takovou mírně aktivní dělnickou třídu opřít? To je vysvětlení téměř neuvěřitelné. Ale jiné vysvětlení nedává smyslu.

Uhrnem řečeno: po Stalinově smrti nastoupil Beria závod o dědictví silně handicapován. Dostal sice zpátky do rukou policejní aparát, ale policejní aparát prolezlý protiberiovskými živly. Beria začal své nepřátele rychle čistit a hleděl si také obsadit svými lidmi aparát v okrajových republikách. To však nestačilo. Beria se v

tísni začal ohlížet po spojencích mezi jinými vrstvami obyvatelstva. Začal si předcházet občany vůbec a předcházet si kolchozníky, managery a odboráře zvláště. Překotnost Beriových manévru poplašila jeho soupeře a poplašila také všechny konservativní pudy, které se cítily ohroženy. Na druhé straně byly všechny Beriovy manévry rychle nahozené, mnoho věcí Beria rozdělal najednou a žádnou nemohl dokončit. To všechno přispělo k novému přeskupení uvnitř vládního presidia a k Beriovu náhlému pádu.

(Vysíláno rozhl. stanicí Svobodná Evropa.)

BERLÍN 1953

LADISLAV ČERYCH

Asi před třemi lety natočili Italové film, který nazvali „Německo v roce nula.“ Jednal o dětech v poválečném Berlíně. Když přijedete do Berlína dnes, nezdá se, že byste byli na počátku historie. Určitě však budete mít dojem, že jste kdesi mimo čas. Lépe řečeno — mimo všechny geopolitické, geografické nebo sociologické zákony, kterým nás učí slavní profesori. Myslím dokonce, že dnešní Berlín je jejich popřením.

Na střední škole jsme se učili, že jsou řeky splavné a nesplavné, podnebí výhodné a nevýhodné, krajina úrodná a neúrodná... a že každé město potřebuje k svému rozkvětu určitě zázemí. Východní Berlín má zázemí a je zbidáčelý. Západní Berlín nemá ani předměstí, natož zázemí, a je živější, než většina evropských hlavních měst.

Přiletěl jsem do Berlína, když ještě nebyl uvolněn styk mezi sektory. Ulice, která vede ze západní strany k Brandenburské bráně, byla přejmenována na Třidu 17. června. Na jejím konci, ještě v britském sektoru, asi 50 metrů od vlastní sektorové hranice, je velký mramorový pomník na počest padlým sovětským vojákům. Hlídá jej rudoarmějce, kterého si můžete vyfotografovat. 17. června museli pomník a rudoarmějce hlídat britské oddíly. Na druhém konci téže ulice je malý park a mramorový kámen s nápisem „Den Opfern des Stalinismus“. Nikdo ho nehlídá, ale jsou před ním stále čerstvé květiny.

Kurfürstendamm je berlínské Champs-Élysées. Obchody, kavárny, cestovní kanceláře, noční lokály. Stále si kladete otázku: „Kdo to vše zařídil, kdo měl takovou důvěru v možnosti obleženého města, že obětoval statisícové a milionové kapitály?“ I moderní národní hospodářství přece učí, že nejdůležitějším předpokladem pro investice jakéhokoliv druhu je důvěra v jejich zúročení. A jak můžete mít důvěru v úspěch cestovní kanceláře se sídlem 150 až 200 kilometrů za „železnou oponou“?

Hovořil jsem s uprchlíkem, který byl až do nedávna vedoucím komunistického školení mládeže ve východním Berlíně a okolí. Ve třídách měli vylepené nápisy: „Ausschluss aus der Partei gleicht einem Todesurteil“, „Der Marxismus ist allmächtig weil er wahr ist“. George Orwell se přece jen mýlil. Měl svůj román nazvat 1953 a ne 1984.

V interviu s Adlai Stevensonem:

„Mohli byste nám říci něco o tom, jak vás včera zadržela ve východním sektoru policie?“
 „Fotografovali jsme se před zříceninami Reichkanzlei. Volskopolicisté nás obstoupili, pak nám vzali aparát. Ptáme se proč. V Americe se prý také nesmí nikde fotografovat.“

Dali jsme si v jednom elektrotechnickém závodě spravovat nahrávací přístroj. Majitel obchodu nás zavedl do svého bytu, abychom se podívali na berlínskou televizi. Byla právě přestávka. Pozval nás, abychom k němu přišli tedy po večeři. Nepamatuji se na obchodníky, kteří by zvali zákazníky na večer do vlastního bytu, zvláště když předem vědí, že nic nekoupí (to byl náš případ).

Při hovoru s redaktorem jednoho s předních berlínských deníků se stočila řeč na sudetoněmecký problém. „Problém je v tom,“ říká mně, „že sudetští Němci jsou pro nás cizí živel. My jim moc nerozumíme. Oni se u nás necítí doma a nechávají se strhnout extremisty.“

Říká se, že hlavními návštěvníky některých berlínských nočních podniků jsou špioni a šmelinári z obou stran. Nevím. Dovedu si ovšem představit, že v Berlíně je to celkem dobře možné. Viděl jsem také černý Tatraplan s československým diplomatickým číslem, jak přejížděl přesně o půlnoci sektorové hranice u Brandenburské brány. Policista mi říkal, že totéž auto zde jezdí z východu na západ a ze západu na východ skoro každou hodinu. Prý černý obchod. Lehká práce. Ze západu na východ kontroly nejsou a na východě si to jistě dovedl obstarat. Vždyť je československý diplomat.

Řekli jsme, že Berlín žije bez ohledu na všechny geopolitické, geografické nebo sociologické zákony. Platí to myslím pro obě části města. Na západě jsou obchody, noviny a cestovní kanceláře, na východě měli demonstrace. Růst a život mimo „zákony přírody“ nese s sebou ovšem podivnou atmosféru. Snad ale jen proto, že jsme zvyklí žít ne mimo, ale podle „zákonů přírody“. Až jednou napíše někdo novodobou historii všemocné lidské vůle, bude v ní jistě dlouhá kapitola o Berlínu. Nebo jste snad už slyšeli o městě, kde by takřka v jedné ulici byl pomník tyranům a pomník jejich obětem?

PRAHA O VZNIKU A ZÁNÍKU „SKUTEČNOSTI“.

A podobně to vypadá s tím honosným číslem 76 emigrantských časopisů. Skupinky s jepičím životem začnou vydávat cyklostylovaný buletin, jehož život je právě tak jepičí . . .

Pařížský „Svobodný zítřek“ přestal vycházet, když se emigrantským prominentům podařilo doběhnout k cíli v závodu o zámožská visa. „Návrat“, který jednoho dne začala vydávat jako svůj osobní plátek Helena Koželuhová . . ., rovněž neměl dlouhý život. Skupina lidí kolem Pevsůj chově a Londýně), v níž uveřejňovali své hnilobné extencionalistické verše různí Listopadové a jiní „prokletí básníci“ — a také život tohoto honosného časopisu visí na tenké nitce.

Z knihy „EMIGRANTI PROTI NÁRODU“ (vyd. Mladá Fronta, Praha, 1953), str. 24-25.

PERLIČKY Z EXILOVÉHO TISKU.

Jak jsme již oznámily v našem posledním čísle Schimon Ghelfand původem rus, pokřtěný žid se pouze vetřel do křesťanských řad, aby získal půdu a cíle židům kteří jej v té jeho štuavé rozvratnické činnosti podporují . . .

Varovali jsme již několikrát před takovým vetřeleckým živlem, který rozbíjí řady křesťanské a náš exil . . . To, že si o sobě píše ve svém plátku, že jest nějakým gen. tajemníkem ideového hnutí křesťanské Demokracie to si sám usugeroval a opájí se tak jen svými přeludy toužícími po kariéře, že jest gen. tajemníkem K.D. Zatím samozvaným a potom vůbec žádným nikdy nebude neboť uvažte sami bratři může být takový člověk někdy dobrým křesťanem, který napáchal svým židovským hanebným štváním tolik zla, který štvav jak na katolické kněze, tak na poslance lidové strany a na všechny křesťanské pracovníky. Nyní vyčkáme jeho odpovědi na tento článek.

„KŘESŤANSKÉ OBZORY“ (vydává a řídí R. O. Bělský pod patronací Oblastního výboru Čsl. strany lidové, křesťansko-demokratické v záp. Německu), srpen 1953.

LAUŠMAN SE PTÁ, KDO BYL VINEN

PAVEL TIGRID

KNIHA Bohumila Laušmana „Kdo byl vinen?“ (nákladem autora, leden 1953, tiskárna Vorwärts, Vídeň) vzbudila značnou pozornost mezi československými politickými uprchlíky a vyvolala i řadu debat a polemických článků v exulantském tisku. Kniha sama nepřináší nic podstatného a nového, co bychom už o únorovém puči nevěděli ze zkušenosti nebo z jiných publikací a studií, které se zabývají technikou a taktikou komunistické penetrace v demokratickém či semi-demokratickém státě. Jestliže Laušmanova kniha vzbudila větší rozruch, než studie Jandáčkovy, Jostenovy, Ripkovy a několika pozorovatelů cizích, je to patrně proto, že autorem je muž, jehož jméno bylo nekomunisty už za války spojováno s pojmem komunistického souběžníka, muž, který byl autorem a uskutečňovatelem znárodnění tak překotného, že se to i komunistům zdálo trochu divoké, který od roku 1945 jako ministr šel ideologicky i politicky spíše s komunisty než s demokraty, a který konečně v únoru 1948 vstoupil do „obrozené“ vlády Klementa Gottwalda. V exilu pak byl prohlášen za černou ovci Radou svobodného Československa i vlastními soudruhy v zahraniční organizaci strany; několik států, mezi nimi i ty, v nichž jsou u moci sociální demokraté, odmítlo jeho žádost o vstupní visum, takže svou exilní politickou aktivitu byl Laušman nucen zahájit v Titově Jugoslavii a později v Rakousku. Kniha „Kdo byl vinen?“ je pokusem o obhajobu Laušmanova postupu i politiky československé sociální demokracie v kritických letech 1945-1948.

These Laušmanovy studie je stejně prostá, jako je pochopitelná: jestliže jsem se provinil na pádu republiky v roce 1948, říká autor znovu a znovu na 236 stranách své knihy, pak jsem se neprovinil o nic více než ti, kdo se se mnou v té době podíleli na vládní moci; zdá se mi dokonce, že jejich vina je větší než moje, naznačuje autor; jakým právem tedy lidé, kteří mají tolik másla na hlavě, mě dnes zrádcují a vylučují ze svého středu? Vždyť mezi ně patřím, vždyť jsme se všichni z upřímného srdce pokoušeli o spolupráci se Stalinem i Gottwaldem a všichni stejně jsme byli zklamáni, podvedeni a zrazeni?

Proč hledat obětní beránky za únor, píše Laušman, všude jinde, jenom ne v mezinárodních rozhodnutích, ve vlastních řadách a u sebe? Správnější by bylo „upřímně doznat společnou vinu, tím spíše že spočívá pouze v tehdejší naší víře, kterou v jiném směru sdílel i Roosevelt s Churchillem.“

A v upřímném zápalu dokázat, že jsme všichni kolaboranti s komunisty, Laušman vylíčil některé podrobnosti z osudných 120 hodin v únoru 1948, s příslušností a jistotou člověka, který už nemůže nic ztratit, než své okovy. Tak se stalo, že Laušmanova kniha, přes všeliké chytračení, zatajování a přikrašlování, ostatně dosti průhledné, a přes nechutnou šmokovinu stylu i postoje autora-hrdiny a vlastence, je dokumentem, který historik únorového puče nebude moci pominout. Kromě toho Laušmanův spisek vyvolal některé otázky, které jsou důležitější a naléhavější, než v celku nezajímavá hra: já jsem kolaborant — ty jsi větší.

Dříve než se budeme zabývat vážnými thesemi Laušmanovy knihy, je nutno s politováním konstatovat, že je v ní mnoho balastu, kterým autor chce přidat svým argumentům na váze. S vážnou tváří a minimálním vkusem poučuje autor svět o komunismu, mravnosti a masarykovské opravdovosti. Tak v závěru své studie Laušman vyslovuje skromnou naději, že jeho knížka přispěje „k poznání že se Sovětský svaz ještě nevzdal svých expansivních plánů a že Kominforma bude i nadále rafinovaným způsobem rozkládat demokratické státy“ (str. 234). Tento bystrý postřeh sděluje Laušman demokratickému světu v lednu 1953 a na adresu čs. exilu vyslovuje přání, aby jeho knížka „přispěla ke vzkříšení masarykovského ducha, masarykovské lásky k pravdě...“ (str. 135). Myslí tím zřejmě především na svou rehabilitaci a v té souvislosti nemá příliš důvěry ve „vzkříšení masarykovského ducha“, neboť hned na první stránce knihy, v hrdém věnování svého díla národu doma, socialistickým stranám a emigraci žádá úpěnlivě socialistickou internacionálu o „zřízení komise, která... by provedla objektivní šetření o politice čs. sociální demokracie a v této souvislosti též o postupu posledního, řádným sjezdem zvoleného před-

sedy strany.“ Jsem přesvědčen, že socialistická internacionála nemá nic lepšího na práci, než aby dělala policajta a soudce jednomu z těch politiků střední a jihovýchodní Evropy, kteří to prohráli.

Stejně roztomilé jsou skromné úvahy malého českého politika, který v Jugoslavii proti své vůli musel „častěji a častěji na veřejnou tribunu“ (str. 15), kterému co chvíli „velí národní hrdost“ (str. 14) a který „jsa stržen proudem do politického víru“ se rozhodl „přihlásiti se ke slovu“ (str. 17). Knižka je propletena citáty, které zřejmě intelektuálnímu čtenáři mají osladit trpkou pilulku staré pravdy, že totiž vlastenečtí politikové často mateřský svůj jazyk zcela nevlastenecky przní: nejlépe se mi líbil citát, v němž se Laušman přirovnává k nemocnému lvu, který občas pocítil na svém čele oslí kopyto (str. 9). Na jiném místě zas Laušmanova prostomyslnost je až dojmavá: tak v kapitole o znárodnění Laušman se hrdě hlásí ke svému dílu jako vlastenec a jako socialista a říká, že „pro provádění socialismu je poválečná a revoluční doba nejvýhodnější“ — jinými slovy, že se zásada úhrady za znárodněný majetek nemusí moc dodržovat, čili, že se může trochu krást. A to se taky za Laušmanovy éry ve vládě nejednou stalo. Laušman se přiznává, že byl od počátku pro znárodnování *en bloc* a nikoli po etapách, jak to chtěly tehdy ostatní strany (i komunisté) a prezident sám. Laušman to vykládá tak, že dbal „hlasu národních tradic“ a že bylo nebezpečí, že by podnikatelé všelijak „chytračili“, budovali poboční závody a snažili se tak vyhnout znárodnění. Tvrdí dále, že „československá nacionalisace a československý socialismus s únorovým pučem neměly věru nic společného“ (str. 89), ačkoli bylo prokázáno v letech 1945-1948, že překotné znárodnění, kromě mnoha nespravedlností, krádeží majetků a hospodářských škod, které způsobilo, také nesmírně posílilo politickou, administrativní a hospodářskou moc komunistické strany a jejího aparátu.

Na str. 94 se Laušman zcela upřímně podívuje tomu, že komunisté trpěli a organizovali teror, když přece KSČ „měla všechny předpoklady k tomu, aby specificky československou cestou — jak říkal Gottwald — vybuodovala v republice socialismus.“ Čili, komunisté vůbec nemuseli dělat puč, neboť muži jako Laušman, ve spolupráci s Gottwaldem, by nakonec suchou cestou dosáhli toho, co chtěli, bez puče a bez malérů, které tak zkomplikovaly život politiků typu Laušmanova. — Tyto příklady snad postačí k dokreslení Laušmanovy prostomyslnosti, která jej často usvědčuje víc, než útoky ostat-

ních politiků čs. exilu, na které si autor publikace tak často a trpce stěžuje, vyzývá je, aby popsali „sebemenší projevy odvahy, statečnosti a hrdinství, které by byly větší než moje zbabělost“ (str. 93).

Laušmanovu argumentaci lze shrnouti do těchto bodů:

1. Jalta a rozdělení zájmových sfér mezi velmocemi bylo „první a hlavní příčinou pádu československé státní nezávislosti a československé demokracie“.

2. Únorový puč byl jen důsledkem skutečnosti, že komunisté měli v rukou „všechny prostředky veřejné moci“, a to od utvoření vlády v Košicích, a změnu mohla v únoru „přinést už jen organizace účinného fyzického odporu“, který by za dané situace byl „šílenstvím“.

3. Demise dvanácti ministrů tří nekomunistických stran byla neuvážená, nepřipravená a poskytla komunistům, jejichž předseda, a zároveň předseda vlády, nebyl poražen v parlamentě a měl tudíž právo rekonstruovat svou vládu, skvělou a nečekanou možností puč zorganizovat; prezident republiky byl zaskočen resignací ministrů; sociální demokracie, Jan Masaryk a Ludvík Svoboda o resignaci rovněž nebyli včas zpraveni; sociální demokracie byla soustavně izolována ostatními nekomunistickými stranami.

4. Předáci nekomunistických stran byli na puč zoufale nepřipravení, nerozhodní, bez plánu a bez alternativ. Jediné, co dovedli, bylo, že se spoléhali na presidenta, že demisi nepřijme.

Věcná část knihy, i když v hlavních rysech logická, má povážlivé mezery, vyplývající jednak z autorovy politické prostoduchosti, jednak z vášnivého úsilí dokázat, že vina za pád republiky je široce rozložena. Mnoho stran a poznámek je věnováno čemu autor říká „stín Jalty“; Laušman dokazuje na osudu všech zemí, které jaltskou dohodou se ocitly v sovětské sféře zájmů, že ani v Československu to nemohlo dopadnout jinak, argumenty obecně známé, které doplňuje úvahou o tom, proč Jugoslavie, člen Kominformy, tento osud nesdílela a znovu se dostala na „slunce svobody“. I když si československý demokrat to „slunce svobody“ představuje trochu jinak, jisté je, že jediná Jugoslavie se s úspěchem postavila na odpor kremelské nadvládě, aniž došlo k vojenské intervenci Sovětského svazu nebo některých z jeho satelitů. Ale jugoslávský příklad je v dané souvislosti nezajímavý, poněvadž kdyby KSČ postupovala jako komunistická strana Jugoslavie, nedošlo by patrně k puči nebo, kdyby k němu došlo, byl by takového rázu, že poli-

tikové typu Laušmanova by zůstali u vesla. Ale tyto a podobné hypotézy jsou zbytečné a nezajímavé: užitečnější by bylo uvažovat o tom, so se stane a co se má dělat, kdyby k zvrátu titovského ražení v některém ze satelitních států opravdu došlo, což v perspektivě nejbližší budoucnosti nelze ani vyloučit, ani už předem zatratit. Laušman však ve svém výčtu malých států, ohrožených sovětskou agresí, pohodlně zapomněl na Finsko, které se mu jaksi nehodí do argumentace (jako ostatně mnoha jiným), a jehož nepoměrně těžší situace byla už v tomto listě analysována Lučkem Davidem. (Skutečnost V./1-2.)

Kromě toho Laušman toho nakládá trochu moc na bedra Západu. Říká, že věc Československa po roce 1945 byla už stejně prohrána a že bylo jen otázkou času, kdy „stín Jalty“ padne na stovžatou Prahu. K tomuto poznání musel Laušman dospět hodně pozdě, poněvadž všechny jeho projevy doma byly nesený tónem divokého optimismu. Dnes tvrdí, že až do února 1948 vývoj na Západě nijak nenaznačoval, že by se poměr mezi SSSR a západními velmocemi nějak změnil od doby Jalty, což je vyslovená nepravda (viz aspoň události v OSN, Trumanova doktrína, Marshallův plán, mírové konference etc.). Pravdivější bude Laušmanova poznámka o tom, že když jeden americký republikánský senátor poukázal na mezinárodněpolitickou závislost ČSR na SSSR a na otrocké hlasování čs. delegace v OSN, bývalý ministr průmyslu toto sdělení „bral s směvem na vědomí“ (str. 68). Čili, Laušmanovi „stín Jalty“ ani trochu nevadil, dokud nepadl na jeho osobu. A co teprve, když autor spisku „Kdo byl vinen?“ s vážnou tváří tvrdí, že „stín Jalty“ na něho hned po skončení války tak silně působil, že se znárodněním pospíchal, neboť „se muselo podniknout vše, co by oddálilo rozhodnutí Sovětů pro akci komunistické strany Československa, aby se získal čas během kterého by se buď Západ probral ze své poválečné únavy, nebo Sověty změnil kurs své expansivní politiky...“ (str. 76). Rychlým znárodněním — podpisem na znárodnovacích dekretách si Laušman spolu s komunisty na prezidentovi vynutil několik dní před zasedáním Prozatímního Národního shromáždění — se mělo tedy Sovětům ukázat, že jsme „socialisující demokracie“, a že co nevidět budeme státem podle jejich chuti a vkusu. A pokud jde o tu poválečnou „únavu Západu“, Laušman se jí tolik bál už za války, že mu nestačil protinacistický a demokratický Londýn, ale jel do Moskvy, kde byli ti, o nichž tušil, že to povedou. Laušman do omrzení opakuje, že podobně jako Ripka a

ostatní prostě věřil Sovětům a komunistům (tedy žádný „stín Jalty“?); pravdou je, že zatím co mnozí — nikoli všichni — Sovětům a komunistům věřili, Laušman si na ně vsadil a — prohrál.

Druhá hlavní these Laušmanova, že totiž komunisté měli v rukou „všechny prostředky veřejné moci“, je správná a každému očividná. Autor dokonce přiznává, že tyto „prostředky moci“ jim dal do rukou t.zv. košický vládní program a že se vlastně základy února položily už za války. Neříká už ovšem, že on sám byl proslulým zastáncem a propagátorem košického programu, který tvořil ideologický podklad laušmanovského znárodnění průmyslu: až do ledna 1953 neslyšel a nečetl nikdo ani slova kritiky tohoto programu od muže, který ostatně ani nyní zřejmě nepochybuje o tom, že jsme byli po roce 1945 státem vzorné parlamentární demokracie a že náš život „probíhal v souhlase s principy demokracie“ (viz znárodnovací dekryty a tisíce nespravedlností, které byly jasným popřením demokratických principů).

O tom, zda organizace účinného fyzického odporu by v únoru byla „šílenstvím“, jak tvrdí autor, lze dlouho hovořit. Laušman je přesvědčen, že Sověty by byly intervenovaly a dokazuje to tehdejšími zprávami o koncentraci sovětských vojsk podél československých hranic. Kromě toho poukazuje na tehdejší vojenskou nepřipravenost Západu a píše, že v únoru 1948 už nebylo možno zachránit ani duši, ani tělo národa a mohlo už prý jen jít o záchranu prestiže a Beneš i politikové se necítili „mravně oprávněni tuto oběť na oltář své prestiže... od národa... požadovat“. Tyhle čítankové nesmysly nemohou zastřít skutečnost, kterou ostatně v jiné části své knihy Laušman tak výstižně popisuje, totiž naprostou nepřipravenost nekomunistických ministrů na možnost boje a potření komunistických bojůvek armádou, a nerozhodnost prezidentovu, omluvitelnou jeho nemocí, a demokratických ministrů, neomluvitelnou ničím.

Laušman předpokládá, že Rudá armáda by v únoru 1948 byla intervenovala v případě, že by se proti komunistům zakročilo silou, ale nijak toto tvrzení nezdůvodňuje. Mezinárodněpolitický vývoj od té doby, zejména konflikt na Koreji, spíše potírá než potvrzuje tuto domněnku našeho autora.

Polovinu své knihy věnuje Laušman vylíčení mechanismu puče samotného a tyto kapitoly, pojednávající o událostech deseti dnů mezi 16. a 26. únorem 1948 s hlediska tehdejšího člena

vlády a předsedy klíčové strany sociálně-demokratické, jsou nejzajímavější a také neobjektivnější. Laušman se snaží dokázat, že sociální demokracie neměla vlastně žádný podíl ani na vyvolání krise, prostě proto, poněvadž o demisi ministrů ostatních nekomunistických stran byla zpravena až *post festum* a s celým postupem od počátku nesouhlasila, pokládajíc jej za ukvapený a nepromyšlený. A je nesporné, že neúčast sociální demokracie na tomto osudovém kroku ostatních přispěla k porážce, už proto, že prezident, do poslední chvíle ustaraný o legalitu postupu, váhal ještě více u vědomí, že komunisté a sociální demokraté mají v parlamentě většinu a že tudíž krise vyvolala vlastně menšina proti většině, parlamentně neporažené. A opravdu po celou dobu krise, podle Laušmanova líčení, nacházíme předsedu sociálně demokratické strany na poradách a schůzkách s komunisty — až na několik výjimek — a nikdy na poradách s ostatními nekomunistickými ministry. Chvillemi to působí, jakoby Laušman byl uražen a řekl si, že to těm druhým ukáže. Příznačné pro Laušmanovo hodnocení vývoje je také to, že ani na jednom místě svého líčení autor nemá slova odsouzení pro vlastní příčinu sporu, totiž, že ministr znovu a znovu odmítá provést usnesení vlády a je v tom podporován ministerským předsedou, a že pro takovou vládu je opravdu zbytečné, aby se scházela. Naopak, podle vlastního doznání, na stranických poradách Laušman — s fierlingerovskou zradou v zádech — stále se přimlouvá za jakousi třetí cestu — totiž, aby vláda se scházela a jednala dál a vlastní spor se převedl do Národní fronty. Později v průběhu krise Laušman je ochoten nechat padnout Majera, jindy jednat na podkladě „obrozené“ Národní fronty a jindy zas „podporovat presidenta v jeho úsilí o konstituční řešení krise“ (večer 23. února). Tento laušmanovský tanec mezi vejci nakonec skončil vstupem Laušmana do vlády „obrozené“ Národní fronty, což autor omlouvá tím, že byl tímto krokem povinen zachráně strany a „oněm desetitisícům pronásledovaných soudruhů, jejichž deputace bloudily pražskými ulicemi a jejichž bolesti rvaly srdce“ (str. 172). Aneb, kdo nevěří ať tam běží. Laušman se také vmlouvá na to, že do vlády vstoupil Masaryk a že tudíž, při nejmenším, jeho vina není o nic větší než Masarykova. A přece, chceme-li vůbec přijmout toto kritérium, je rozdíl podstatný: Masaryk vyvodil ze svého omylu důsledek nejkrajnější a zabil se. Kromě toho šel Masaryk do vlády nepochybně proto, aby pomáhal presidentovi a neopustil jej: Laušman vstoupil do vlády za Fierlingrovu sociální demokracii.

Ale zajímavější než míra Laušmanovy viny nebo nevinu je míra lehkomyšlnosti, lajdáctví, nepřipravenosti a zbabělosti, jíž se provinili na národu i na sobě ostatní nekomunističtí ministři v době puče a která z Laušmanova celkem objektivního líčení tak jasně vystupuje do předí. Ať už prezident věděl nebo nevěděl o chystané resignaci, jisté je, že odchodem z vlády ministři se nespolehali na nic jiného — a nic jiného neměli v záloze — než na to, že prezident resignaci nepřijme. Nepočítali s tím, že by mohlo dojít ke komplikacím; ani je nenapadlo, že by komunisté mohli přivolat na pomoc ulici a ozbrojené milice — v době, kdy byl do Prahy svolán sjezd delegátů závodních rad; nezajistili si podporu armády nebo aspoň některých posádek a generálů; nezmobilisovali vlastní strany, nýbrž naopak je vyzývali ke klidu ve chvíli, kdy komunistický štáb zasedal dnem i nocí, kdy komunisté měli plnou pohotovost a kdy bylo jasné, že puč je už v plném proudu; naopak, sami ještě se účastnili plesů a schůzí a Dr. Zenkl ještě v sobotu 21. února si jel pro čestné občanství do Lanškrounu a divil se, když je již nedostal. To v době, kdy zahraniční tisk už uveřejnil své smuteční úvahy nad smrtí československé demokracie.

Je to opravdu vzrušující a smutné čtení snad o nejpodivnějším puči v moderních evropských dějinách. A poučení, které z toho plyne, není snad jen v tom, jak se domnívá Laušman, že nekomunistické strany byly špatně připraveny na takovéto změření sil, že byly bez jasného programu a vnitřně oslabeny frakcemi. A jisté není v tom, jak tvrdí Laušman, že ostatní tři strany nepochopily funkci sociální demokracie a často sledovaly politiku sociálně reakční, čili, nešly vždy a ve všem s komunisty. Skutečné poučení je v prosté pravdě, že politika spočívající na chytračení se nevyplácí. Demokracie a nakonec i politická hnutí mohou být silná jen věrností k ideálům a nesmlouvavostí jejich aplikací. Českoslovenští politikové s presidentem v čele po roce 1945 tak často zaměňovali taktiku za ideje, až jim vývoj přerostl přes hlavu a zlikvidováni byli oni i samostatný stát právě těmi zbraněmi, které ukul nedemokratický postup a zrada na ideích a pravdě (od košického programu až po závodní milice). Únorový puč je svědectví nejenom o demokratech malátných, ale i o demokratech nevěřících, kteří se dívali jak totalita ostříhává větve demokratického stromu a docela se jim to líbilo; pokud nedošlo na větev, na které sami seděli. A trvalo jim to dlouho, než pochopili: nemohlo být jasnějšího znamení, než přímá intervence Sovětského svazu do politiky Československa v červenci 1947 (Marshallův plán). A

přece ani jeden z demokratických ministrů neresignoval; chytračilo se dál.

Na otázku „Kdo byl vinen?“, kterou si v čelo své knihy postavil Bohumil Laušman, jistě nelze odpovědět jednoznačně, poněvadž jako vždy, když jde o osudy kolektivní, vina je rozložena. Ale sotva může být pochyb o tom, že hlavní vinu neseme my, demokraté malátní, kteří jsme menší či větší měrou odpovídali za československou politiku za války a po válce. A je pitvornou emigrantskou hrou dělat si na zeď čáry — až potud není vinen, odtud až potud vinen víc, o kousek výš — velezrádce. Laušman má jistě právo se hlásit a být přijat do československého politického exilu: neboť, opravdu, kdo má ty čáry na zeď malovat? On i ostatní mají právo „dělat politiku“, mají právo návratu, až k němu dojde, mají i právo volit a býti voleni: a když jednou národ dá jim znovu svou důvěru, nelze než toto rozhodnutí přijmout a uvažovat o tom, zda lid takto nepoučitelý si nakonec nezasluhuje tvrdý osud, který mu dějiny v posledních dvaceti letech připravily.

REDAKCI DOŠLO.

F. X. Havlíček: *Lid bez psí kosti*. Vydala Edice Satiry, Londýn 1953 (c/o M. Zárubová, 180, Westbourne Grove, London, W.11). Výňatky z dříve uveřejněné knihy „Die Rote Stadt“.

Miloslav Zlámal: *Exil*. Básně. Vydal Nový Domov, Toronto, Ont., Kanada. Možno objednat přímo u autora: M. Zlámal, 2080, Patricia Str., Apt. 8, Montreal West, nebo u „Nový Domov“, 992, Queen Str., W. Toronto, Ont., Canada. Cena \$1.50. Pozoruhodná sbírka mladého básníka.

E. Hostovský: *The Communist Idol Julius Fučík and His Generation*.

V. Vagašský: *Komunistická strana československá, a Odborové hnutí v Československé republice*. Vyd. National Committee for a Free Europe, 110 West, 57 Str., N.Y.19.

Toyen: *Monografie* — 41 reprodukcí obrazů. \$3.

F. Peroutka: *Začátky česko-slovenského soužití*, \$2. Vyd. Editions Sokolova, case postale 29, Geneve 17, Switzerland.

Pavel Javor:

NA BŘEHU ŘEKY

I.

Tak stálá, neměnná, a přece prchající
jak vítr, jako stín, jak obraz na sítnici —
Otoč se vteřinu — už je to jiná vlna —
své sestře podobná a překvapení plná —
Každá má měkkou dlaň a oba boky oblé,
užaslý usedám, ke kráse tvé se modle.

Droboučké křesání tisíců cvrčků v trávě
rozžalo suchý troud, ne nepodobný lávě.
Usedáš na břehu a rozplétáš si vlasy,
láva se rozlévá až k pahorkům tvé krásy —

Oběma rukama si horké oči stíně,
spěchám k tvé milosti jak motýl ke květině.
Teď chvíle prchavá, jež podobá se stínu,
s vázkou se objala a padla na hladinu,
aby tam prodlely jen nepatrnou chvíli.
Vteřinu váhání jsme ústy zachytili . . .

II.

Fanfára slunce rozezněla
do hněda opálená těla
a šťastných dětí jasný smích
stříká až vzhůru po větvích —

Teď slétl motýl černobrvý
na tvoje pozastřené brvy —
(Snad ani nevíš, co je krásy
v jediném pohnutí tvé řasy !)

V tom nekonečném uplývání,
v tom věčně stejném plynutí,
běžíš a běžíš, vpřed se řítíš,
a nepostihneš, nezachytíš,
všechno ti v prstech uplyne,
jenom ty, Smrti, jen ty ne !

A všechno prchá, všechno míjí
jedinou jasnou melodií,
píseň i čas a sen i řeka —
Na konci cesty Stín nás čeká
šátečku, jímž jsme mávali —

Líbej nás, slunce, ještě chvíli,
než Tma nás zavalí . . .

(Ze sbírky „Daleký hlas“.)

In Memoriam.

S politováním oznamujeme všem svým čtenářům a spolupracovníkům, že v Paříži nedávno zemřel bývalý člen redakce Skutečnosti STANISLAV KUBÁT. Jeho manželce vyslovujeme naši nejhlubší soustrast.

(Red.)

PRAVĚ VYCHÁZÍ SBÍRKA BÁSNÍ

Pavla Javora

DALEKÝ HLAS

Vydává

NAKLADATELSTVÍ „NOVÝ DOMOV“, 992 QUEEN St. W.,
TORONTO, ONT., CANADA

Str. 115. — Cena \$2.—

POVŠIMNĚTE SI NOVÉ ADRESY „SKUTEČNOSTI“:

ENGLSCHALKINGERSTR. 20/6, MUNICH 27, GERMANY.

* * *

ODEBÍREJTE

NEW-YORSKÉ LISTY

435 E 86th St., New York 28, N.Y.

* * *

SLOVENSKÝ

NEW-YORSKÝ DENNÍK

LZE OBJEDNATI
NA TÉŽE ADRESE

* * *

ÚSTAV DR. EDVARDA BENĚŠE

pro politické a sociální studium,

45 Hans Place, London, S.W.1.

vzal si mezi své úkoly i soustředění, katalogisování veškeré knižní, časopisecké, brožurové a letákové produkce dnešního českého a slovenského exilu. Dosavadní jeho akce, prováděné hlavně v Anglii, ukázaly nutnost obrátiti se na širokou exilovou naši veřejnost s apelem, aby nám pomohla doplnit tento archiv, pokud zůstaly v rukou jednotlivců, organizací nebo redakcí uchovány tyto dokumenty, svědčící o životnosti exilu.

Prosíme proto každého, kdo si uchoval jakékoli doklady shora uvedené, aby je laskavě věnoval našemu Ústavu k doplnění našeho archivu a poslal je na adresu do Londýna; jedná se především o jednotlivá čísla českých a slovenských časopisů, které vycházely v zemích mimo Velkou Británii.

NAKLADATELSTVÍ **SOKOLOVA**. case postale 29, Genève 17,
oznamuje, že právě vyšly dvě další knihy:

MONOGRAFIE známé české malíčky TOYEN.

Tato kniha vyšla v naší cizojazyčné sbírce (francouzsky a anglicky). Obsahuje 40 reprodukcí obrazů a kreseb malíčky a jednu reprodukcí barevnou. Je doprovázena texty předních francouzských básníků André Bretona a Benjamina Péreta a básní právě zemřelého českého básníka Jindřicha Heislera.

CENA KNIHY V BEZNÉM VYDÁNÍ JE 3 DOLARY.

Luxusní vydání v 25 číslovaných exemplářích je vytištěno na papíře Vélín. Obsahuje na víc jednu rytinu (Suchá jehla) malíčky a je podepsáno autory.

CENA LUXUSNÍHO VYDÁNÍ JE 15 DOLARŮ.

FERDINAND PEROUTKA:

ZAČÁTKY ČESKO-SLOVENSKÉHO SOUŽITÍ

Luxusní vydání této knihy vyšlo ve stejné úpravě jako první kniha téhož autora.

CENA BEZNEHO VYDÁNÍ JE 2 DOLARY, LUXUSNÍHO 15 DOLARŮ.

EDICE MASARYK V PARIŽI vydala
původní román

JURAJ VIČAN:

„SME ŽIVÍ“

Pavel Eisner napsal o této knize:

„Je to práce hodnotná, též námětově obohacující reportáž naší prózy. Jde o nového autora s nesporným fondem nadání...“

Knihu možno objednat přímo v tiskárně:

EDITIONS MASARYK,
c/o Druckereigenossenschaft AARAU,
Renggerstrasse 44, Switzerland.

CENA (včetně poštovného atd.):

\$3, DM 11.80, atp.

INFORMACE o nejpočetnější skupině čs.
exilu, uprchlících v Australii, podává ve
svém 3. ročníku čtrnáctideník

HLAS DOMOVA

4, ERIN ST., RICHMOND E.I.,
MELBOURNE, VIC., AUSTRALIA.

Roční předplatné do všech zemí:

Obyč. poštou: austr. £1-17, neb £ stg. 1-10

US \$4. Letecky: A£5-15, £stg. 4-12, \$12